

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ»

Гуманітарний факультет

Кафедра історії

Кваліфікаційна робота на тему:

**УКРАЇНСЬКА ДІЯСПОРА В США ТА ГОЛОДОМОР : НА МАТЕРІАЛАХ
УКРАЇНСЬКОГО МУЗЕЮ – АРХІВУ В КЛІВЛЕНДІ**

Виконала студентка 4 курсу
групи ГІС-19Б
Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 032 Історія та археологія
Освітньої програми «Історія»
Освітній ступінь Бакалавр

Турко Софія Володимирівна

Науковий керівник:

Професор історичних наук

Грицак Ярослав Йосипович

ЛЬВІВ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I «ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АРХІВУ-МУЗЕЮ В КЛІВЛЕНДІ».....	6
РОЗДІЛ II «ВИЯВЛЕННЯ ГОЛОДОМОРУ У ДІЯСПОРНИХ ВИДАННЯХ «АМЕРИКА» 1932-1933pp».....	16
РОЗДІЛ III «ПОЧАТКИ ВШАНУВАННЯ ГОЛОДОМОРУ В ДІЯСПОРНИХ СПІЛЬНОТАХ».....	34
ВИСНОВКИ.....	42
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.....	46
ДОДАТКИ	50

ВСТУП

Тема українців за кордоном сьогодні є надзвичайно важлива, оскільки українці в інших державах є представниками нашої Батьківщини перед світом. Проте значущість цієї теми була й немало важлива майже століття тому в подіях 1932-1933 року. «Коли Україна криваві жнива зібравши для ката, сама умирала»¹ співвітчизники за океаном долучалися до того, аби проінформувати світ та зупинити трагедію.

У цій роботі я спробую описати інформування діаспори про Голодомор в їхніх місцевих медіа. Також зосереджуся на висвітленню збереження національної пам'яті щодо Голодомору серед української діаспори. Особливу увагу приділятиму матеріалам, що знаходяться в Українському музеї-архіві в Клівленді в штаті Огайо.

Актуальність теми зумовлена необхідністю висвітлення діяльності українців за океаном під час Голодомору. Це дозволяє показати тогочасну єдність українського народу за межами України, їхнє усвідомлення трагедії, допомогу та збереження національної пам'яті.

Метою дослідження є виявити, розкласифікувати та проаналізувати інформацію про Голодомор у діаспорних медіа. А також дослідити, коли діаспора почала вшановувати пам'ять жертв Голодомору.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**:

1. Зробити усноісторичне дослідження задля написання ширшої історії становлення Українського музею-архіву в Клівленді.
2. Дослідити згадки про Голодомор у виданнях «Америка» 1932-1933 рр.
3. Знайти документи, плакати, вівіски та фото, що дозволяють сформулювати тему збереження діаспорою пам'яті Голодомору.

---

¹ Олександр О. «Пам'ятай» [Електронний ресурс] / Олександр // osvita.ua – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.ua/school/literature/o/72198/>.

4. Проаналізувати знайдені матеріали – дослідити перші згадки про Голодомор.

Об’єкт дослідження: медіа матеріали Українського музею-архіву в Клівленді.

Предмет: висвітлення діяльності українських діаспорних громад у медіа; збереження пам’яті жертв Голодомору.

Наукова новизна роботи полягає в тому, щоб дослідити початок вшанування пам’яті жертв Голодомору серед діаспори, опираючись на медіа-матеріали діаспорного авторства.

Хронологічні межі охоплюють події 1932-1933 року та збереження пам’яті з цих часів по сьогоднішній день.

Географічні межі охоплюють територію Сполучених Штатів Америки, пробіжно згадуються осередки діаспор інших країн.

Джерелами у даній роботі виступають матеріали з Українського архіву-музею в Клівленді: газети, плакати, документи, фотокартки, книги пам’яті.

Методи дослідження: описовий, контекстуальний аналіз, критичний аналіз, контент аналіз, аналіз архівних даних.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, використаних джерел, літератури та додатків. Перший розділ окреслює історію міграційних хвиль та створення української громади у місті Клівленд. Особлива увага приділяється історії розвитку та становлення Українського музею-архіву в Клівленді. Другий розділ окреслює згадки про Голодомор у виданнях газети «Америка» 1932-1933 рр. У цьому розділі ці згадки розкласифікуються на

свідчення очевидців, свідчення іноземних журналістів та преси, заклики української громади до протестів. Третій розділ включає в себе аналіз документів, плакатів та фотокарток задля окреслення вшанування пам'яті жертв Голодомору.

Історіографія розвитку української діаспори за океаном має певну популярність серед дослідників. Окреслюючи цю тему, для аналізу та опрацювання задля висвітлення розвитку діаспори постала робота Василя Маркуся «Енциклопедія української діаспори Том 1». Досліджуючи діаспору США, а зокрема громаду міста Клівленд, варто зазначити, що представлена також робота Гавур Люби «The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-1994» - це чи не єдина детальна книга про становлення архівної клівлендської структури. А також у своїй роботі вищезазначений матеріал про УМА підкріплювала працею Марти Коломиєць «Cleveland's Ukrainian Museum-Archives: Preserving History and Culture». Тематика мого дослідження окреслює також діаспорну пресу, тому у своїй праці використовую дослідження Григорія Савчука «Видавнича діяльність української у США та Канаді до Першої світової війни», щоб висвітлити розвиток газети «Америка».

РОЗДІЛ I

ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ АРХІВУ-МУЗЕЮ В КЛІВЛЕНДІ

Ми часто чуємо, що люди виїжджають за межі держави за тих чи інших обставин – згодом хтось повертається в рідну домівку, а хтось оселяється деінде та творить своє життя в іншій країні. Тих, хто прийняв рішення зостатися на чужих теренах, ми називаємо «діяспорою» - цей термін походить від грецького слова *διασπορά*, що в перекладі звучить як «розсіяння». Колись цей термін довгий час асоціювався з євреями, що «розсіялися» по всьому світу, проте згодом в значення «діяспори» увійшли й інші народи, до котрих, зокрема, належать й українці.

Сучасне значення слова «діяспора» трактується як усталена сукупність людей одного етнічного походження, які проживають в іноетнічному довкіллі за межами історичної Батьківщини або за межами ареалу розселення свого народу й утворили соціальні, культурні, політичні організації для збереження, відтворення, функціонування та розвитку своєї спільноти як компонента етнонаціональної структури суспільства проживання.²

Зосереджуючись на питанні української діяспори, варто зазначити, що в публіцистиці та в науковому обігу офіційний термін з'явився відносно недавно: у 20-х роках 19 століття український етнолог, соціолог та політолог Володимир Старосольський використовував термін «діяспора» щодо українців³, а вже згодом у 1980-х роках словосполучення «українська діяспора» з'явилося як назва статті в «Енциклопедії українознавства».

---

² Євтух В. Українська діаспора [Електронний ресурс] / В. Євтух // Енциклопедія історії України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=2.22.

³ Там само

Варто згадати, що конкретне поняття «української діаспори» запропонував Василь Маркус⁴ у США, і також дав розуміння класифікації, хто стосується цього визначення, поділивши людей на категорії. До однієї із категорій належать особи, котрі народжені українцями та проживали на етнічних українських територіях, прилеглих до України (зараз ці території не входять до складу України). Інша класифікаційна категорія розглядає соціально-економічну еміграційну групу колонізаційного типу, що була спрямована на Схід, в рамках 1900-1970 років. Наступною групою є соціально-економічна, людей з якої ми називаємо заробітчанами кінця 19 століття, котрі вирушали на Захід. А також окрему групу становлять індивідуальні емігрантські випадки за різних обставин та в різні часи.⁵

Проте українські емігранти класифікуються не лише за групами, а й за так званими чотирма хвилями, що стосуються часових рамок.

Перша хвиля обрамлюється 1861- 1914 рр. В цьому часі емігрантами стали понад 180 тисяч українців, з котрих більшість належали до Австро-Угорської імперії, себто території Галичини, Буковини та Закарпаття.⁶ Основним місцем закордонного поселення стала Канада, де українці здебільшого працювали хліборобами, шахтарями, лісорубами – дешевою робочою силою. Національну свідомість вони зберігали, виявляючи це плеканням мови, традицій та віри, про що свідчать побудовані греко-католицькі та православні храми, «Просвіти», українські школи для дітей, а також медійні засоби, наприклад, газета «Червоний прапор» та часопис «Український голос».

Друга хвиля набула рамок 1920-1930 років – в цьому часі еміграція була спричинена Першою світовою війною, тому цей період класифікується до

---

⁴ український науковець, публіцист, журналіст, пластовий і громадський діяч української діаспори в США. викладав політичні науки в університеті ім. Лойоли (Чикаго), дійсний член Національної академії наук України.

⁵ Євтух В. Українська діаспора [Електронний ресурс] / В. Євтух // Енциклопедія історії України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=2.22.

⁶ Чотири хвилі української міграції [Електронний ресурс] // Міжнародне гуманітарне об'єднання "Ми українці". – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://weareukrainians.com/ukraine-and-the-world/chotiri-hvili-ukrayinskoyi-emigratsiyi>.

еміграції політичного чинника. В цьому випадку біженцями стали люди різних верств: і робітники, і селяни, й інтелігенція тощо. За цією хвилею налічується понад 67 тисяч людей, що стали емігрантами Канади, котрі оселилися не тільки в степових частинах (порівняно з першою хвилею), а й в центральних частинах країни, де могли вже знайти роботу на фабриках та заводах. А також орієнтовно 200-250 тисяч осіб емігрували до Західної Німеччини. Ці люди створювали свою окрему спільноту із школами, політичними організаціями, кооперативами, пресою тощо.⁷

Третя хвиля розпочинається 1947 роком, коли тисячі українців належали до остарбайтерів, таборів військовополонених, біженців у Великій Британії, Бельгії, Австрії та Німеччині. Канада в цьому часі прийняла 37 тисяч українців, а в Сполучених Штатах нараховувалося 180 тисяч емігрантів серед яких було багато інтелігенції та вчених. Саме це проєтувало розвиненість культури в діаспорних колах та підтримку діяльності нації за межами української держави. Ця хвиля завершується 1953 роком та підсумовується великою політичною діяльністю діаспори, що, наприклад, бачимо у Конгресі українців Канади, котрий став активним членом Світового конгресу українців.⁸

1980 роки окреслюють четверту хвилю еміграції, до котрої на початках увійшли 10 тисяч українців з польських земель. 1990 роки з падінням комунізму розпочинають четверту хвилю еміграції з незалежної України⁹.

Ще не офіційно, проте виокремлюють й п'яту емігрантську хвилю. Це заробітчани та їхні діти – останніх це стосується більше, а також молоді люди, котрі виїхали задля реалізації свого потенціалу і вже залишилися на чужих теренах.

Розглядаючи вищезгадані класифікаційні групи, в «Енциклопедії української діаспори» підсумково варто зазначити, що українська діаспора – це «люди, що прибули з України, або їх нащадки, що зберігають певний зв'язок із

---

⁷ Там само

⁸ Там само

⁹ Никорак Ю. Четверта хвиля як друге дихання діаспори [Електронний ресурс] / Юрій Никорак // Ukrainian-American magazine. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukrainianpeople.us/четверта-хвиля-як-друге-дихання-діасп/>.

землею предків, свідомі країни свого походження, їх батьків і пращурів, що культурно і побутово щось зберегли і зберігають зі своєї спадщини, а найважливіше, що якимось ототожнюють себе з долею свого народу і готові причинитися до її покращання».¹⁰

Однією із найстаріших та найбільш чисельних груп діаспори є українці, котрі прибували до Америки, зокрема до промислового міста Клівленд, що знаходиться в штаті Огайо. Ці люди творили громаду та створили громадські інституції, які допомогли зберегти їм почуття спільності.

Першою такою інституцією стала заснована у 1902 році греко-католицька церква разом з братством Святого Петра та Павла, що згодом була перебудована 1910 році. Згодом з'явилася православна парафія святого Володимира у 1924 році. Хоча будівництво храмів продовжувалося, діяльність українців виявлялася не лише в релігійному житті, а й в соціально-економічному, оскільки з'явився український банк, народні доми, вечірні українські школи, публічні бібліотеки, хори тощо.

Однією із найвідоміших фортець збереження етнічності, цінності історії, традицій та мови і до сьогодні є музей-архів у Клівленді, заснований 1948 року Леонідом Бачинським. У статуті цього музею є наказ «збирати і добре зберігати зразки духовного матеріалу та народної культури українців та їхніх нащадків. Зберігати пам'ятки воєн за незалежність України та періодів її державності. Слугувати своїми колекціями цілям дослідників і громади в поширенні об'єктивної інформації про наш народ і про Україну. УМА поширюватиме серед населення інформацію про здобутки та прагнення українців в Україні та в діаспорі».¹¹

Власне великий внесок у збереження української культури серед діаспори зробив вищезгаданий мною Леонід Бачинський, котрий народився 1896 року в

---

¹⁰ Енциклопедія української діаспори Том 1 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://chtyvo.org.ua/authors/Markus_Vasyl/Entsyklopediia_ukrainskoi_diiaspori_Tom_1_Avstraliia-Aziia-Afryka/.

¹¹ Luba G. The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-1994. [Електронний ресурс] / Gawur Luba – Режим доступу до ресурсу: The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-1994.

Катеринославі. Наприкінці війни він рятувався втечею на Захід. Там перебуваючи в німецьких таборах для біженців, він назбирав величезну колекцію української спадщини. Він поставив перед собою велику мету організувати український музей. Заради цього він розгортав різні кампанії задля збирання фінансів. Зі всіх набутків Бачинському вдалося врятувати лише частину – інша частка спадщини була загублена або ж передана кудись (на теперішній час це її доля невідома).¹²

Очевидно, що будівлі музею постали не одразу, тому великий обсяг матеріялів колекції Бачинського на початку зберігався у підвалі православного храму Святого Володимира – там віднайшлося багато волонтерів, котрі відгукнулися посортувати матеріяли. Згодом до допомоги реалізації музею долучився клівлендський пластовий будинок у Тремонті¹³ – ймовірно, що зв'язок з цією організацією встановити було не складно, оскільки сам Леонід Бачинський був членом пластової скаутської української організації.

З 15 серпня 1959 року «Український музей-архів» був зареєстрований неприбутковою організацією урядом Огайо. Варто наголосити про здобуття офіційного статусу, оскільки ще до 1959 року в місцевих медіях зустрічалася інформація про українську організацію: «Пластовий музей у Клівленді був заснований 28 лютого 1952 року за ініціативою пластового сеньйора Леоніда Бачинського». ¹⁴ Також варто звернути увагу на те, що тотожними назвами до «Українського музею-архіву» в певний час були назви «Пластовий музей» або ж «Пластова домівка». Останню можемо спостерігати у вищезгаданій медійній цитаті. Сама назва «Пластова домівка» виникла з урахування місця зберігання архівних матеріялів у будинку пласту.

Пластова організація вважалася однією із національно-виховних для молоді, тому, започаткувавшись у Північній Америці, зберігала той самий

---

¹² Трегуб М. Сторінки життя й діяльності Леоніда Бачинського [Електронний ресурс] / Марія Трегуб. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://idud.oa.edu.ua/wp-content/uploads/2013/06/nz_vyp_21_239.pdf.

¹³ Тремонт-Сіті — селище в США, в окрузі Кларк штату Огайо.

¹⁴ Luba G. The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-1994. [Електронний ресурс] / Gawur Luba – Режим доступу до ресурсу: The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-1994.

статут та структуру. Свого часу Леонід Бачинський став популярним як пластовий провідник в часи підпільної пластової організації у Карпатах. Цю роль і місію він продовжив в еміграції, створюючи та розвиваючи пластові колекції в Українському музеї-архіві в Огайо. Його пластові побратими активно долучалися до музейної роботи. З 1950 року, напрацювавши та розширивши зв'язки, музей підтримувався українськими спільнотами з Філадельфії, Бофало, Торонто і тд.

Липня 1983 року український католицький храм святого Йосафата у Клівленді в Пармі став новим місцем зберігання архівних матеріалів, що стало доступнішим та більш практичним і виглядало своєрідною штаб-квартирою.

Музей надалі розвивався завдяки Леоніду Бачинському, котрий за згадками Марти Коломиєць¹⁵ «підтримував зростання локації Kenilworth Avenue у Клівленді та зберігав все, що, на його думку, могло би бути актуальним для тих, хто в майбутньому захоче піти шляхом українських іммігрантів»¹⁶. Загалом покоління засновника УМА розуміло важливість збереження культури, зважаючи на радянську політику, що невтомно нищила українськість, тому це покоління емігрантів прагнуло бути почутим відгомінном в американському середовищі. Таке бажання українців на теренах Америки спричиняло певні політичні та соціальні заходи, проте УМА, не будучи політичною структурою, розвивалася в багатогранному і безперервному шуканні та колекціонуванні матеріалів.

Варто згадати, що 1977 рік для УМА був складним, про що згадується у самому річному звіті музею. Зміни, котрі сталися в цей час, також на пряму пов'язані зі засновником архіву. Присвятивши 25 років роботі директора музею, Леонід Бачинський покинув посаду у віці 81 року через похилий вік. При відході на відпочинок Леонід Бачинський передав до музею приватну колекцію

---

¹⁵ Марта Коломиєць (6 квітня 1959, Чикаго — 16 серпня 2020, Київ) була директоркою Програми імені Фулбрайта в Україні, Головою правління Українського жіночого фонду^[1], перша американська журналістка^[2], що приїхала до України, журналістка видання Ukrainian Weekly (1991—1998)

¹⁶ Marta Kolomayets, "Cleveland's Ukrainian Museum-Archives: Preserving History and Culture. "The Ukrainian Weekly, 24 September 1989, P.10.

української культурної спадщини, що налічувала доволі рідкісні книги, періодичні видання та іншу ціннісну атрибутику.¹⁷

Іншою вагомою подією 1977 року стало придбання власного будинку у Кенілворті¹⁸, а також склалася успішна кампанія по збору коштів, що згодом переросла в щорічну подію.

Коли Леонід Бачинський пішов у відставку, то місію очолення українського музею-архіву взяв на себе Олександр Фединський, котрий був політичним емігрантом зі Західної України. За згадками його сина – Андрія Фединського, теперішнього очільника УМА - Олександр Фединський був журналістом, котрий полюбив українську культуру та присвячувався їй: «Він вмів українську сценографію і він слухав радіо на короткій хвилі. Коли були дуже такі.. драматичні тривожні часи в історії Європи, то він записував, що він чув, а тоді рано брав то до газети «Діло», які тоді писали, що діється в світі.. ну з Гітлером, зі Сталіном і так далі, що було на коротких хвилях день перед тим. То.. тато, мама – вони ще не були подружені, як прийшли радянські війська у вересні- жовтні тридцять дев'ятого року. То тому що тато був журналістом, то він мусів втікти... або лишитися, і тоді був би арештований і розстріляний».¹⁹

Переїхавши до Америки, Олександр Фединський працював в управлінні заводу і був шанований серед української громади за любов до культури, що виявлялася у збиранні та колекціонуванні української атрибутики зі всього світу. Тому справу Леоніда Бачинського було гідно продовжено і з тим же самим гаслом – накопичення та зберігання української спадщини. Заслугу Олександр Фединському варто віддати не лише за вмиле керування музеєм, а також за створення нового розділу в УМА, що наповнювався бібліографічними матеріалами. «Це склав окремий і новий розділ УМА, важливість якого слід

---

¹⁷ Додаток 1

¹⁸ Місто в США, в окрузі Юніон штату Нью-Джерсі.

¹⁹ Додаток 1

повністю визнати, оскільки ділянка бібліографії була, за словами доктора Фединського, «однією з найбільш занедбаних галузей в українознавстві».²⁰

Від справ музею Олександр Фединський відійшов через слабе здоров'я, проте музей залишався справою його життя за будь-яких обставин. Як твердить Олександр Фединський: «Тато був тоді в дуже слабім стані, щодо здоровля – і я його віз до музею, бо я знав скільки йому то належить, як він то любив»²¹.

Посаду директора після попередника перейняв Степан Кікта з 1981-1987 рік, котрий до того був секретарем-скарбничим музею. Зацікавленістю нового керівника була філателія, колекціонування марок для виставок, а також була втілена велика публікація чотирьох щорічних бюлетенів УМА.

Після Степана Кікти та дотепер очільником УМА є син Олександра Фединського – Андрій Фединський, котрий взяв на себе обов'язки керівництва у 1987 році. Варто зазначити, що в інтерв'ю Андрій Фединський казав, що не надто цікавився справами музею на початках і працював у Вашингтоні для однієї конгресменки, котра була представницею Клівленду. Проте він бачив, що українська громада переселялася на околиці Парми, і люди не зовсім були зацікавлені в музею, тому вирішив долучитися до справи на певний час і казав: «Я приїду на рік і зроблю там порядок», то я ніколи не вернувся».²²

Метою Андрія Фединського, як очільника, стали дії на спрямування інтеграції архіву-музею у клівлендську спільноту задля залучення дослідників та відвідувачів. Теперішній очільник приступив до зобов'язань, коли музей знаходився в достатньо примітивному вигляді. Це було спричинене відсутністю професійного управління та доброго технічного обслуговування²³: «і що було... були коробки з підлоги до стелі, з книжками, з періодикою, з фотографіями і так далше... І я сказав, що, якщо це музей, то мусить виглядати як музей»²⁴.

---

²⁰ Luba G. The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-194. [Електронний ресурс] / Gawur Luba – Режим доступу до ресурсу: The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-194.

²¹ Додаток 1

²² Додаток 1

²³ Luba G. The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-194. [Електронний ресурс] / Gawur Luba – Режим доступу до ресурсу: The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study, 1948-194.

²⁴ Додаток 1

Виконуючи місію перетворення структури на справжній музей, Фединський інтегрував українську справу також і завдяки американській політиці: «я вмів працювати в рамках американської політики, і я знав, де були гроші державні і як їх здобути. І наше гасло було, що ми не лише український музей, а ми є й американський музей. І ми одержали гроші від федерального уряду від штату Огайо, щоби збудувати новий будинок архівний, щоби ту площу паркову і щоби взагалі удержувати нашу працю».²⁵

Тому завдяки роботі Андрія Фединського, музей почав оновлюватися: розпочався ремонт від штукатурки та проведення електрики до встановлення полиць та сигналізаційної системи.

Український музей-архів має найбільшу кількість зібраної української періодики, як з таборів для біженців у воєнні роки, так й оригіналів літератури певних періодів. Тому на питання про комунікацію з іншими структурами для поширення матеріалів, пан Андрій Фединський дав ствердну відповідь про те, що колаборації з метою надання матеріалів присутні. УМА співпрацює як з українськими інституціями, так і з неукраїнськими, наприклад, з українськими музеєм в Нью-Йорку, з українським інститутом в Нью-Йорку, з Архівною інформаційною системою у Києві, з музеєм Голокосту, відбувалося передання матеріалів університету Нотр-Дам в штаті Індіана, а також варто згадати про співпрацю з бібліотекою Стефаника у Львові у 20 столітті. Остання колаборація мала спільний проєкт по видавництву бібліографічного словника та антології української журналістики.

Постало запитання: чому ж всі такі важливі оригінальні та належні Україні матеріали зберігаються поза межами держави? На це питання дав відповідь редактор українського журналу «Всесвіт» Олег Микитенко. Він побував в УМА після незалежності України і сказав: «Прийде час, що скажуть передати це все в Україну ... Ви не смієте це робити принайменше два покоління, щоби упевнитися, що незалежність є дійсна і тривала»²⁶. На сьогодні за мету УМА

---

²⁵ Додаток 1

²⁶ Додаток 1

взяв оцифрування матеріалів, аби зробити збережену культуру доступною для всіх охочих.

На даний час налічується три будівлі музею-архіву, хоч на початках був лише один будинок, що виконував місію сиротинця, а згодом став пластовим будинком. Інша будівля є новіша – вона збудована близько 15 років тому, де зберігаються книги, періодика та інші надбання. Цей корпус належно облаштований для умов зберігання періодики протиловоговою системою, певною температурою і тд. Третя будівля на разі не використовується, оскільки потребує відновлення, що також є в найближчих планах УМА.

За сприяння Андрія Фединського музей дуже активно розвивається та співпрацює з дослідниками, волонтерами, журналістами та відвідувачами. З початком повномасштабного російського вторгнення на терени України 2022 року, зацікавлених у музею людей з'явилося набагато більше. Також дедалі зростає число зацікавлених кореспондентів. Журналісти з Швейцарії, Чехії, Японії отримали відповіді на запитання від теперішнього очільника музею. Він також дав відповідь американській пресі, наприклад, *New York Times* і *Washington Post*.²⁷

Часто відбуваються загальнодоступні заходи, такі як доповіді, зустрічі з українськими поетами, виставки. Пан Фединський згадує, що недавно відбувалася виставка річниці Чорнобиля, котрою зацікавилися не тільки відвідувачі, а й локальна преса.

---

²⁷ Там само

РОЗДІЛ II

ВИЯВЛЕННЯ ГОЛОДОМОРУ У ДІЯСПОРНИХ ВИДАННЯХ «АМЕРИКА» 1932-1933 РР

У музею-архіві в Клівленді знаходяться чисельні збірки діяспорної преси, однією з котрих є газетні видання «Америка». Історія виникнення цього видання сягає 1884 року в містечку Шенандода, що розташовується в Сполучених Штатах Америки в Пенсільванії. Спочатку ця газета друкувалася одним виданням в місяць, згодом стала двотижневиком, що в кінцевому результаті переросло в тижневик. Засновником цього видання вважається Іван Волянський – перший греко-католицький священник для українських переселенців. Він піклувався про збереження української культури, контролюючи будівництво церков, допомагав спілкам українських робітників, спричинявся до заснування українських крамниць на кооперативних засадах, заснував український хор та театральну трупу, оркестр та читальню.²⁸ Почав видавати «Америку» для підтримання єдності українців та їх просвіти, сам кажучи про заснування часопису: «Зачав я проте сам учитися друкувати, спровадивши собі спершу малу ручну пресу з англійським письмом; опісля спровадив я руські черенки (шрифти), кирилицю з друкарні ставропігійської, котрі мали ту невігідність, що були трохи вищими від звичайних англійських букв, отже, разом тяжко було друкувати. Тою кирилицею почав я друкувати першу газету, котру я назвав Америка. Друкарства ходив я вчитися до друкарні Геральда²⁹, а потому вчив я своїх хлопців».³⁰ У видавництві отцю Волянському допомагали українці з Лемківщини – Василь Сарич та Григорій Дольний. Іван Волянський запрошував Івана Франка приїхати до Шенандоа, а згодом Володимир Семенович, котрий потім перебрав обов'язки в редакторстві, у відрядженні до Львова 1888 року просив допомагати матеріалами

---

²⁸ Савчук. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У США ТА КАНАДІ ДО ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ [Електронний ресурс] / Савчук // Українська академія друкарства. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/40.pdf>.

²⁹ Evening Herald — місцева англомовна газета в Шенандоа

³⁰ Yushkevych V. (2010), “The activities of priest Ivan Volianskyi among Ukrainian Americans” (1884–1890), Ethnic history of the peoples of Europe Journal, UNISERV, Kyiv, Vol. 31, pp. 106–113.

часопису «Америка» Михайла Павлика та Михайла Драгоманова.³¹ Невідомо за яких причин сподіваної допомоги не відбулося, проте діяспорним виданням зацікавився Юліан Бачинський. Юліан Бачинський надсилав свої матеріали та матеріали про місцеве життя для видання в «Америці». Сам журнал, по суті, став місцевою новинарнею з оглядами на певні речі, рецептами та навіть жартами. Проте у 1890 році отця Івана Волянського відкликали з місця служби, тому цей рік вважається завершенням епохи видань «Америки», оскільки останній номер був надрукований 22 листопада 1890 року.

Газета «Америка» є одним із прикладів класичної діяспорної преси, інформація котрої мала великий вплив на українців за океаном. «Нашим завданням сьогодні є поглиблювати нашу інформативну службу, дальші її удосконалення та здобуття нових джерел інформації, щоб поставити її на міцні авторитетні підвалини, щоб виконувати сумлінно свої обов'язки та тим допомагати нашому народові в його відповідальній та важкій праці й боротьбі у союзі з державами Осі проти більшовизму та його союзників»³², про що згадується у виданні «Український голос»³³ як основна мета діяспорних медіа.

Будучи залученою до спільної мети інформування людей, газета «Америка» неодмінно висвітлювала гостре питання трагедії в Україні 1932-1933 року. Аналізуючи видання газет щодо подій голоду, можна умовно розділити інформацію на кілька блоків. Перший блок стосується свідчення людей про тогочасні події.

Таким прикладом можна згадати видання 12 січня 1933 року, де свідчення надає чоловік, що відвідав свою родину в Україні, описуючи ситуацію найстрашнішим чином : «не жебрають уже хліба, бо його не дістануть .... Коли хто дістане яку кістку, то другі дивляться на такого «щасливиця» вовком і готові кожної хвили на нього кинутися», а також згадує про те, що це планове

---

³¹ Савчук. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У США ТА КАНАДІ ДО ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ [Електронний ресурс] / Савчук // Українська академія друкарства. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/40.pdf>.

³² Додаток 2

³³ «Український голос» — просвітньо-економічна, політична і поступова газета-тижневик, виходить понині у Канаді з 1910 року

винищення українського народу. Варто зауважити, що в цій статті ім'я та будь-які дані про оповідача не згадуються.³⁴ Проте це не єдина згадка у пресі, котру через безіменність можна ставити під сумнів. Іншим прикладом варто згадати раніше видання «Америки», що датується 1932 роком 31 травня, де під заголовком «Refuges from Ukraine» згадується 13 людей різного віку з абсолютно різних територій. Вони свідчать, що основною причиною втечі є голод, котрий спричинила радянська влада, забираючи абсолютно все та вбиваючи людей.³⁵

Ще одна зі згадок, ознаменована конкретним ім'ям, є у виданні 1933 року 29 серпня, виявлена епістолярним жанром Івана Полянського до рідні (датується 6 серпня 1933 року з Росток), котрий описує голод не лише по селах, а згадує, що біда торкнулася й міст.³⁶ Інша згадка епістолярного жанру 1933 року належить нерозшифрованій Н.Н. із черкаського району до сина, котра пише: «У нас людей їдять, а багато є хат пустих, де вже всі вимерли», «4 фунти хліба коштує 20 карбованців».³⁷

Витяги з листів подали також і у виданні 26 серпня 1933 року під заголовком «Жах на Україні». Авторів уривків з листів не зазначено, проте ключовими фразами у цій статті виступають «Страшні картини вмираючої радянської України», «Цілі села стали цвинтарями», «Люди, що залишилися живі, мандрують без ціли», «На Московщині нема голоду». У всіх семи уривках описанні страждання людей, що не мають куди діватися від біди: «Часто вбивають жебраків, що впрошуються переночувати, самотніх, безпритульних дітей», «Хто вмирає від меча щасливіший того, хто вмирає з голоду», «Поїли всіх псів та кицьок», «Вмирають так: йде, йде, впав і вмер», «Батьки поїдають своїх малих дітей. Дорослі діти вбивають і поїдають старих батьків».³⁸

Згадкою без дати є історія передана з львівської газети «Діло», автором якої є Агатон Добрянський. Свідчення про голод відбулося в канцелярії Народної Організації у Львові, куди прийшов невідомий чоловік просити допомоги. В

---

³⁴ Додаток 3

³⁵ Додаток 4

³⁶ Додаток 5

³⁷ Додаток 6

³⁸ Додаток 7

газеті згадується про чоловіка як про великий худий скелет, котрий давав свідчення товариству «Воля». Цьому ж чоловіку пожертвували кошти кілька людей та прихистили його переночувати, на що він подякував зі словами «Перешлю на хліб дітям».³⁹

Ще однією згадкою великого голоду в Україні є стаття у газеті 1933 року 9 вересня, де в редакцію видання інформацію подало Українське Бюро із Женеві, про чоловіка з Кубанщини (без згадки імені). Він описує голод як цілеспрямоване винищення народу про який світ не знає, а журналістів іноземних не допускають до територій, в яких біда, проте «пощастило одному журналістови який знає добре не лише мову але і край, об'їхати Кубань та Україну. Імени його з причин зрозумілих подати не можемо», але, за згадками, цей чоловік покликається ще на записи журналіста про чисельні випадки канібалізму до найменших деталей. До цього додає інформацію про величезну кількість загиблих по селах та про втрати й у містах, згадуючи, що міста втратили п'яту частину свого населення. На вулицях міст зустрічаються трупи, що по кілька днів лежать. Захоронення трупів лиш під наглядом міліціонерів, але «трупи закопані так неглибоко що після дощу вони показуються на верхні»⁴⁰

23 вересня 1933 року під заголовком «Лихоліття Великої України» згадується втікачка з України – Валентина Краєвська. Дівчина виїхала з Одеси, де працювала доглядальницею в шпиталі. Описуючи свою ситуацію репортерам, розказала, що розплакалася від щастя, коли змогла виїхати за кордон СРСР. Для статті дівчина подала свідчення, що бачила «як стережуть свіжі гроби померших перед голодними живими людьми котрі чекають на відповідну хвилю, щоб викопати трупа і з'їсти».⁴¹

Не можна оминати випуск «Америки» 1933 року 19 жовтня, у котрому під голосним заголовком з'явилася стаття «Українка з Київщини оповіла на вічу в Нью-Йорку про голодові страхиття на радянській Україні». У колонках під цією назвою згадується Марія Козак, котра перебувала в Україні півтора місяці влітку

---

³⁹ Додаток 8

⁴⁰ Додаток 9

⁴¹ Додаток 10

під американським громадянством та відвідала рідне Поділля, проте через голод родини її вже не було. Очевидиця згадує, що її дядько, котрий зміг втекти до Канади, написав родичу в Україну, що, переїхавши, зміг віджити та «відгодуватися» за кордоном. Родича, котрий цей лист отримав та спричинився до розголоски, посадили у в'язницю.⁴²

Доцільно зробити висновок, що листування перечитувалися, а за некоректний для влади зміст про краще життя за кордоном із приватних переписок виголошували покарання, про що свідчить ще одна згадка газети 1933 р : «Щоби я міг до жнив прожити...І прошу вас, Ви мені ніщо такого цікавого не пишійть, бо тут дуже сторого».⁴³

До згадок очевидців належить згадати статтю 1933 року 10 серпня під заголовком «Страшні картини вимираючої України». На відміну від вищезгаданих свідчень українців, очевидцем постає чех, про котрого згадують у вимірі судової справи. До відповідальності його притягли вже збожеволілого від голоду, оскільки чоловік з'їв трупи мами та сестри. «На розправі людодід на запит судді, як смакувало йому м'ясо, заявив- сестрине було несогірше, а мамине - тверде».⁴⁴

«Morning Post»⁴⁵ є лондонським денником, котрий з'являється у згадках листопадового видання «Америка» 1933 року. Ця преса надрукувала свідчення жінки, котра змогла втекти з Радянського Союзу. Важливо підмітити, що свою історію втечі від голоду та ситуації в Україні вона розповідала перед Валдроном Смітерсом. Її зізнання описували людей зі страшно опухлими обличчями, мерців посеред дороги та те, як, замість муки, давали якийсь ерзац ,від котрого дуже хворіли діти. Найстрашнішими спогадами постають оповідки про канібалізм, наприклад про те, як якийсь чоловік вбив її маму : «він з'їв части з неї».⁴⁶ Цікаво, що за згадками самої жінки на суді комуністи -судді стали страшенно

---

⁴² Додаток 11

⁴³ Додаток 12

⁴⁴ Додаток 13

⁴⁵ була консервативною щоденною газетою, яка видавалася в Лондоні з 1772 по 1937 рік, коли її придбала The Daily Telegraph.

⁴⁶ Додаток 14

невдоволеними від того, що це неодноразовий випадок. Чоловік зізнався, що «цілу зиму жив людським м'ясом, щоб самому не вмерти». ⁴⁷ Іншою згадкою про канібалізм є твердження жінки щодо дітей. «Один міліціант показував мені мішок в якому були рештки з дитини яку забито на їду». ⁴⁸ Очевидиця стверджувала, що випадки викрадення дітей або заманювання їх у відлюдні місця для вбивства були доволі поширеними.

Іншою згадкою в «Америці» варто зазначити покликання на лист з російського денника «Новое Русское Слово» ⁴⁹ у Нью-Йорку. У цьому листі селянка з України (ім'я та прізвище невідомі) пише листа до батька в Америку, де згадує, що її маленька дочка померла з голоду. Жінка мала певні заощадження, проте за них не могла ніде купити бодай шматок хліба. Вона описує, що ніхто вже навіть не звертає уваги на трупи, котрі лежать посеред доріг, «мерців ховають без домовини, просто кидають в яму по кілька трупів». ⁵⁰

Іншим умовним блоком я окреслюю інформацію журналістів та про журналістів зі згадок у виданнях «Америка». Оскільки із найвідоміших історій є справа журналіста Гарета Джонса. У 2019 році вийшла кінострічка «Ціна правди», яка є документальною історією цього кореспондента. Журналіст детально описав досвід перебування на українських територіях. Повернувшись до Британії, видав прес-реліз про страшні події голоду.

Це лише чи не єдиний відомий для всіх випадок, проте із газетних знахідок варто зазначити інші історії.

Однією із найперших згадок про Голодомор з'являється стаття 1932 року серпневого видання «Америка». Вона містила в собі голосний заголовок «Американці відвідали голодуючий Київ». У цих рядках згадується Ралф Б. Барнес – журналіст газети «New York Herald Tribune» ⁵¹, котрий телеграфує інформацію до свого видання. Він описує групу американців, що змогли

---

⁴⁷ Там само

⁴⁸ Там само

⁴⁹ газета російською мовою випускалася в Нью-Йорку на папері з 1910 по 2010 роки. Газета друкувала новинну інформацію та художні твори російських емігрантів.

⁵⁰ Додаток 15

⁵¹ Газета, що видавалася між 1924 і 1966 роками. Вона була створена в 1924 році, коли Огден Міллз Рейд з New-York Tribune придбав New York Herald.

відвідати Київщину. За їхніми згадами вони зустрічали на вулицях дітей, у котрих на спинах бачили надписи, що батьки покинули їх через голод.⁵² У цьому самому виданні бачимо іншу статтю під назвою «На Радянській Україні жахлива голоднеча», де задуються переповнені вагони людей. Люди, що намагалися виїхати до міста, боялися витягувати перед іншими залишки хліба, аби хто не видер з рук.⁵³

Безпосередньо варто згадати про трьох інших очевидців. Німецький кореспондент (ім'я не згадується) видання «Vossische Zeitung»⁵⁴ та інший журналіст цього видання⁵⁵ зазначали про страшні події України в берлінській газеті. В телеграмі з Москви до Берліна зазначається, що люди цілими юрмами сиділи на вокзалах та чекали смерті. Також відомо про американського кореспондента газети «New York Herald Tribune»⁵⁶ Ралфа В. Барнеса, котрий у своїх першоджерелах - місцевому деннику зазначає про те, що Радянський Союз намагається приховати великі жертви від світу.⁵⁷ Ці журналісти голосять про заборону на в'їзд до України та Північного Кавказу іноземним журналістам. Ралф В. Барнес навіть зазначає цифру жертв – 1 мільйон, проте, очевидно, що точні підрахунки були неможливі.

Іншою згадкою в статті 1933 року 31 серпня згадується Едуард Ерріо французький экс-прем'єр, письменник та журналіст, котрий прибув до Одеси, а згодом до Києва. У газетах видання «Америка» вказуються сподівання: «Але може Ерріо не дасться підкупити большевицькою брехнею. Він людина самостійна... може пізнати і зрозуміти брехню кацапської погані та повернувшись додів, сказати всю правду світови».⁵⁸ Ерріо повернувся і розказав правду світови, проте з ресурсів видно, що межі тієї правди були визначені Радянським Союзом. Повернувшись до Франції, дипломат зазначив, що Україна

---

⁵² Додаток 16

⁵³ Там само

⁵⁴ Додаток 17

⁵⁵ Додаток 18

⁵⁶ газета, що видавалася між 1924 і 1966 роками. Вона була створена в 1924 році, коли Огден Міллз Рейд з New York Tribune придбав New York Herald.

⁵⁷ Додаток 17

⁵⁸ Додаток 19

схожа на сад повний дарів чудової землі та прекрасним урожаєм, і не бачив великої біди, про яку він чув, а навпаки – спостерігав лише розквіт.⁵⁹ Така позиція журналіста стала доволі провокативною, оскільки напередодні його голосних заяв у французькій пресі «Le Matin» з'явилося свідчення жінки з українським корінням – Марти Стебало про її родичів в Україні в часі жахиття голоду. Опис жінки супроводжувався співпрацею з журналісткою Сюзан Бертійон, котра цікавилася українською громадою. Натомість Ерріо «викручувався» зі ситуації, коментуючи, що нічого подібного не бачив. Можливо, і дійсно не бачив, оскільки є загальні відомості про спеціальний прийом Ерріо московською владою, що цитується листом з України у виданні «Америка» 14 жовтня 1933 року: «Вчасі відвідин Ерріота у фабриках усунено всіх непевних робітників, із страху, що можуть влаштувати якусь несподіванку»⁶⁰, «Почищено всі дороги якими проїздив Ерріо»⁶¹ та «Зорганізовано на почті спеціальний «чорний кабінет» для перевірки кореспонденції із заграниці і також краю, бо совєтська влада одержала вісти що багато Українців і Москалів висилали до Ерріота листи»⁶².

У дальших згадках з'являється ім'я Вілліяма Геррі Чемберлейна та безіменно зазначених кореспондентів британської «The Manchester Guardian» та міжнародної преси «Christian Science Monitor», котрі намагалися отримати спеціальний дозвіл, щоб потрапити в Україну. Влада з Москви їм відмовила, що виявляється достатньо дивним, оскільки ці же журналісти попередньо неодноразово були на українських теренах.⁶³

Про голод писали також такі британські ЗМІ як «The Daily Telegraph», «Times», «The Morning Post» та «Western Mail», а також журнал «Nations Business», у котрому друкувався Вайтинг Вілліямс, що робив велике дослідження

---

⁵⁹ Червоні окуляри Едуарда Ерріо [Електронний ресурс] // Український тиждень – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/chervoni-okuliary-eduarda-errio/>.

⁶⁰ Додаток 20

⁶¹ Там само

⁶² Там само

⁶³ Додаток 21

в Україні, з переконань котрого з'являється кількість загиблих від голоду – 5 мільйонів.⁶⁴

Варто зауважити ще видання 26 серпня 1933 року, де в згадках є англієць Малколм Мегридж з місячника «The Fortnightly Review»⁶⁵, котрий дає свідчення про насилля радянської влади над українськими селянами: «По одному боці мільйони селян з тілами опухлими з голоду, по другому боці жовніри, члени ГПУ (Чеки), що виконують накази «диктатури протелатріяту»... Вони створили з найпліднішого краю на світі – меланхолійну пустелю»⁶⁶. У рядках цього видання постає також німецький дописувач Вілм Штайн із газети «Vossische Zeitung». Він побував на теренах Одеси 1932 року, тому свідчить, що українські селяни покинули свої домівки задля кращої долі, кажучи «То не сарана, ані посуха, ані кепський врожай причиною цього голоду, але безглузде прискорення колективізації».⁶⁷

До цього варто додати схожі думки зі швейцарського видання «Der Bund», у якому йдеться про те, що це голод так сильно знесилив селян, де сотні нещасних йдуть світ за очі – «Цілі села позалишали свої стріхи».⁶⁸

Присутні також згадки у газеті «Америка» про французького журналіста Десона, котрий пише, що хотів би цілій Європі показати руїну, котра панує в Україні. Звертаючись до всіх, зазначає світову байдужість, бо «... сотні тисяч дітей, подібних до кістяків... а ламент і плач голодних не доходить до ух Європейців».⁶⁹

Не оминає подій в Україні журналіст Пієр Ван Пассен, що працював на канадське видання «Daily star»⁷⁰. «Америка» 28 листопада 1933 року зазначає, що цей кореспондент перебував у Києві і в своїй статті зазначав про злидні, котрі зробила радянська влада. Він робить передбачення, що голод триватиме ще у

---

⁶⁴ Додаток 22

⁶⁵ був щомісячним політичним і культурним журналом, який виходив у Белфасті, Північна Ірландія.

⁶⁶ Додаток 7

⁶⁷ Там само

⁶⁸ Там само

⁶⁹ Там само

⁷⁰ канадська англійська щоденна газета. Воно належить Toronto Star Newspapers Limited, дочірній компанії Torstar Corporation і частині підрозділу Daily News Brands Torstar. Газета була заснована в 1892 році як Evening Star і пізніше була перейменована в Toronto Daily Star в 1900 році під керівництвом Джозефа Е. Аткінсона.

1934 році. Інформування спрямовує більш на політику, кажучи, що посадовці, котрі виступають проти політики колективізації, втрачають свої посади. «Заславський, Карачевський і Рибак, це імена на устах кожного в Києві. Це три урядовці, що наражаючи своє життя, повідомили Москву про руїницькі способи збирання збіжа».⁷¹

Варто поговорити і про невизначену кількість світової преси, котра у своїх виданнях почала поширювати інформацію завдяки митрополиту Андрею Шептицькому, котрий був одним із головних інформаторів про Голодомор для усього світу. Шептицький разом із Єпископатом Греко-Католицької церкви видав заклик про порятунок України від голоду: «Усіх християн цілого світа, усіх віруючих в Бога, а особливо всіх робітників і селян, передовсім усіх наших земляків просимо прилучитися до цього голосу протесту та болю й розповсюдити його в якнайдальші країни світа».⁷²

Посилаючись на цей заклик, відреагував віденський архієпископ Кардинал Інніцер, котрий звернувся до Міжнародного Червоного Хреста, щоб порятувати голодуючі території – Україну та Північний Кавказ. У серпневій статті 1933 року видання «Америка» є згадки про те, що віденський архієпископ заявляє про поширення канібальства. З інших матеріалів бачимо, що Кардинал Інніцер покликався також на Гарета Джонса, котрий заявляв, що від голоду, спричиненого Радянським Союзом, вимерла значна частина населення.⁷³ У своєму листі архієпископ зазначав, що мова йде про порятунок мільйонів життів. І це варто розглядати як гуманітарне питання, що ніяк не може бути пов'язане з політикою.⁷⁴

Це звернення Кардинала Інніцера підхопили різні газети, зокрема американська «New York Times».⁷⁵ Після цього як поширення слів у пресі

---

⁷¹ Додаток 23

⁷² Митрополит Шептицький був серед перших, хто відреагував на Голодомор [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://risu.ua/mitropolit-sheptickiy-buv-sered-pershih-hto-vidreaguvav-na-golodomor_n101273.

⁷³ Короткий В. Кардинал Інніцер: незаслужено забута постать часів Голодомору [Електронний ресурс] / Василь Короткий // УКРІНФОРМ. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2586067-kardinal-innicer-nezasluzeno-zabuta-postat-casiv-golodomoru.html>.

⁷⁴ Там само

⁷⁵ Додаток 21

Кардинала Інніцера дійшли й до Москви, то, очевидно, що СРСР офіційно заперечив все. І в цьому часі заборонив в'їзд іноземним кореспондентам до Москви, особливо до України та Кубані – зазначається у виданні «Америка». В часі цих подій після заборони в'їзду іноземним журналістам, в інших рядках можна зустріти інформацію про кореспондента американського видання «Associated Press»⁷⁶. Кореспондент заборону в'їзду трьом американським журналістам.⁷⁷ На цьому свідчення не зупиняються, і з'являється згадка про постать Ралфа. Б. Барнеса – журналіста газети «New York Herald Tribune». Будучи в Радянському Союзі, надсилає телеграму з Москви зі словами: «Коли я у січні описав ситуацію на Північному Кавказі, советське пресове бюро порадило мені більше не в'їздити на провінцію. А коли з початком квітня я купив собі залізничний тикет до міста на Україні, з наміром поїхати на села, сильну пораду мені змінили на невідкличну заборону».⁷⁸ А також у цій статті з Ралфа. Б. Барнес зазначає ім'я Вільяма Чемберленга, котрий був постійним кореспондентом газети «The Christian Science Monitor».⁷⁹ Чемберлегу заборонили в'їзд на територію Кубанщини, Полтавщини та Харківщини, попри те, що сам журналіст прожив у Москві 11 років.⁸⁰

Співставляючи з іншими матеріялами, можемо розглядати цю статтю, як достовірну інформацію, оскільки у своєму заклику архієпископ зазначає: «Сотні хвилюючих листів з охоплених голодом територій Радянського Союзу, передусім з України та Північного Кавказу, повідомляють про це, те ж саме свідчать очевидці, в чий компетенції немає жодних сумнівів»⁸¹.

---

⁷⁶ американське некомерційне інформаційне агентство зі штаб-квартирою в Нью-Йорку. Засноване в 1846 році, працює як кооперативна некомерційна асоціація та випускає новини, які розповсюджуються серед її членів, газет і телерадіомовників США.

⁷⁷ Додаток 21

⁷⁸ Там само

⁷⁹ некомерційна новинна організація, яка публікує як щоденні статті в електронному форматі, так і щотижневє друковане видання, заснована у 1908 році як щоденна газета Мері Бейкер Едді

⁸⁰ Додаток 21

⁸¹ Короткий В. Кардинал Інніцер: незаслужено забута постать часів Голодомору [Електронний ресурс] / Василь Короткий // УКРІНФОРМ. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2586067-kardinal-innicer-nezasluzeno-zabuta-postat-casiv-golodomoru.html>.

На підтвердження цього варто згадати швейцарського історика Андреаса Каппелера⁸², котрий зазначає, що отримати інформацію з Радянського Союзу було складно, тому що Радянський Союз був вже великою мірою ізольованим від світу⁸³. На той час в Москві було лише кілька іноземних кореспондентів, котрі здебільшого ставали основними інформаторами про голод. До інформаторів належали також особи, що працювали на підприємствах СРСР, а також мандрівники. Наприклад, Александр Вінербергер, котрий протягом 19 років був інженером-хіміком на підприємствах СРСР. Він зазнимкував життя під час Голодомору⁸⁴ і з допомогою австрійського дипломата Гейнріха Пахера, передав до Відня фотографії. Згодом сам Вінерберг зміг потрапити до віденського архієпископа і надати йому 26 фотографії про Голодомор.⁸⁵

Ще однією згадкою людини, котра працювала в СРСР і подавала інформацію закордон, є Отто Шіллер. Він був знавцем хліборобської справи при німецькій амбасаді в Москві, і, спостерігаючи за всім, видав наукову роботу. За даними в статті про німецького аташе зі сільської справи згадується його подана статистика – 1932 року не була виконана навіть мала частка п'ятирічки з хліборобських цілей. За його словами «Україна, Північний Кавказ (Кубанщина) і Поволже стоять тепер зарослі хабаззям, а нарід мре з голоду міліонами».⁸⁶

Підсумовуючи цей умовний блок, варто згадати британського журналіста та сатирика Малкольма Маггеріджа. У свої двадцять він зацікавився комунізмом, тому в тридцятих роках 20 століття подався жити у Радянський Союз.⁸⁷ Власне, після чого він став сповідувати антикомунізм. Ім'я Малькольма Маггеріджа з'являється як свідчення про Голодомор. Сам британець описав події, як

---

⁸² фахівець з українсько-російських відносин; працює головним чином у Австрії. Професор Віденського університету. Член австрійської академії наук, іноземний член української академії наук,

⁸³ Каппелер А. Мала історія України: (переклад з німецької). — Київ : К.І.С, 2007. — 264 с

⁸⁴ Додаток 25

⁸⁵ Короткий В. Кардинал Інніцер: незаслужено забута постать часів Голодомору [Електронний ресурс] / Василь Короткий // УКРІНФОРМ. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2586067-kardinal-innicer-nezasluzeno-zabuta-postat-casiv-golodomoru.html>.

⁸⁶ Додаток 26

⁸⁷ Malcolm Muggeridge [Електронний ресурс] // Wikipedia – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Malcolm_Muggeridge.

нешадну війну пролетарської диктатури проти селян. «Їм вдалося перетворити найбагатшу країну світу на пустелю, сповнену меланхолії».⁸⁸

Наступним умовним блоком я окреслюватиму позиції та діяльність української діаспори за океаном в часі 1932-1933 років.

У газеті «Америка» 1933 року з'являється велика стаття автора Дядька Нума «Що діється серед українців в Америці». У ній спостерігаємо згадки про зібрання близько двохсот діяспорців, серед котрих є люди, що подають свідчення про голод. Висновком цієї статті варто зазначити, що такі зібрання виглядали регулярними, на котрих оголошувалися листи з України. Одним зі свідчень на зібраннях постає придніпрянець (ім'я та прізвище незазначені) зі словами «Україну розпинають на хресті»⁸⁹. Чоловік просить організувати протести, аби американська влада це помітила та змогла допомогти. З цієї статті можна побачити, що опираючись на протести є доволі обґрунтованими, оскільки самі діяспорці зазначають, що українці в Америці створили доволі багато громадських установ, котрі переростають у велику силу.⁹⁰

Очевидно, що протести є рішучим виявленням незадоволення, тому українська громада активно розпочинає діяльність у цьому напрямку. У виданні «Америка» 1933 року з'являються рядки про неодноразові повстання українців проти московського гноблення та визнання Америки цієї влади. «Дня 1 червня відбулося у Клівденд, Огайо, масове українське віче яке заявилося проти визнання Америкою большевицького уряду у Москві»⁹¹.

Або ж інша згадка «В неділю 4 червня, пополудні відбулося у великій залі Товариства Горожан у Філадельфії, українське віче, для протесту проти розбишацької політики Москви на Україні і проти визнання Америкою большевицької влади Москви».⁹²

Варто зауважити, що очільників виступів у деяких статтях згадують. Наприклад, головним промовцем вищезазначеного протесту 4 червня є Лонгин

---

⁸⁸ Додаток 22

⁸⁹ Додаток 27

⁹⁰ Там само

⁹¹ Додаток 28

⁹² Там само

Цегельський з Нью-Йорку, котрий був українським громадсько-політичним діячем, дипломатом, що представляв ЗУНР, журналістом та видавцем.⁹³ Він назвав дії Москви «політикою руїни» та закликав засудити не лише гноблення українського народу голодом, а й всі злочини від початку приходу «червоної Москви». Відтак привселюдно прочитав резолюцію «проти визнання урядом Злучених Держав большевицької влади в Москві».⁹⁴

Іншою знахідкою про дії діяспори задля допомоги Україні можна побачити лист отця Миколи Струтинського у серпневому виданні «Америки» 1933 року під заголовком «Страшний голод на Україні». Микола Струтинський пише, що громада не має змоги допомогти голодуючим, і без допомоги світу люди надалі будуть гинути від голодної смерті. Діяспорці сподіваються на поширення інформації, що бачимо з рядків «Використаймо Український Тиждень на Світовій Виставі... щоби проголосити між Американцями страшний стан хліборобів на Великій Україні».⁹⁵ Громада вирішує запросити відомих людей, котрі зуміють зворушити американську спільноту. А також громада підготувала тисячі листівок з описами страшного голоду, які поширювали між людьми.⁹⁶

Діяспора активно поширювала інформацію про Голодомор, розпочавши друк статей про звіти з голодної України англійською мовою. Часто скликала зібрання, де узгоджували походи задля маніфестів, зверталася не тільки до політичних, а й до соціальних благодійних американських установ, надала українській делегації у Вашингтоні звіти про голод та готувала меморіал з датами.⁹⁷ «Чи не пора усім нашим часописам ударити на тривогу?! Чи не час подумати про спільну акцію усеї нашої іміграції, щоби добути для свого конаючого народу порятунку від багатой милосердної Америки?»⁹⁸

---

⁹³ Осташко Т. С. Цегельський Лонгин Михайлович [// Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка, 2013. — Т. 10

⁹⁴ Додаток 28

⁹⁵ Додаток 26

⁹⁶ Там само

⁹⁷ Там само

⁹⁸ Там само

Варто зауважити, що українські іммігранти з різних країн комунікували між собою та інформували один одного про ситуацію в Україні. Щодо цього у газеті «Америка» 14 вересня 1933 року з'являється стаття «Українські емігранти в Бельгії на допомогу голодуючим на Україні». Повідомляється, що у Брукселі заснували спеціальний Комітет Допомоги Голодуючим Великої України і Кубані. Структура несла офіційний характер, маючи свою президію. Оскільки Комітет поставив за мету тримати контакт з іншими емігрантим, то надав свою офіційну адресу для листування. Сам ж Комітет співпрацював з різними бельгійськими виданнями.⁹⁹ Так у співпраці впродовж чотирьох місяців 1933 року у сімнадцяти бельгійських виданнях з'явилося близько п'ятдесяти статей про великий голод в Україні. До співпраці надавалися видання «Ліберальна Фландрія», «Меза», «Провінція Нагуру», «Провінція», «Буддучина з Люксембургу» та інші.¹⁰⁰

Згодом з'являється інформація, що Комітет Допомоги Голодуючим Великої України і Кубані видав прохання до бельгійських гуманітарних установ під заголовком «SOS поневоленої вмираючої України» пресі всіх бельгійських міст. Це породило велике співчуття до українців окремими статтями у пресі, і також з'явилися благодійники, котрі жертвували кошти.¹⁰¹

Окрім комітету в Бельгії, з'являється інформація про Міжнародний комітет допомоги голодуючій Україні в Парижі¹⁰². Активну участь в цьому Комітеті приймав Василь Вишиваний – Вільгельм Габсбург.

Заклик на протест оголошується 22 жовтня 1933 року у виданні «Америка» 10 жовтня 1933 року. Це оголошення у газеті закликає представників українських товариств зустрітися у Філадельфії на перше віче Комітету Рятунку України. Мета зборів – протест проти московської політики голоду щодо українців та

---

⁹⁹ Додаток 29

¹⁰⁰ Бельгійський комітет допомоги голодуючим України та Кубані [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бельгійський_комітет_допомоги_голодуючим_України_та_Кубані#cite_note-2.

¹⁰¹ Додаток 30

¹⁰² Там само

«задокументувати перед цілим світом що Українці в цілому світі підносять грімкий голос протесту».¹⁰³

Демонстрації проти Москви виявилися по всьому світі : в Галичині, в Буковині, Чехословаччині Канаді та Америці. Це зображається в рядках жовтневого видання 1933 року,¹⁰⁴ де діаспорці закликають протестувати всюди та якнайбільше. Проте вони наголошують, що одними протестами не задовільняються – варто робити походи та акції туди, звідки вони можуть отримати відгук. Наприклад, таким місцем вони описують Нью-Йорк, де преса швидко приковує увагу до протестантів. А нью-йоркську пресу читає чи не цілий світ. Або ж другим важливим містом постає Вашингтон. Там можна робити демонстрації перед Конгресом, щоб намірено казати, що Злучені Держави признають владу душогубців. Таким чином варто заохочувати до продовольчої допомоги

Варто зробити висновок, що світ звертав увагу на масові акції та протести діаспорців. Це бачимо у виданні 9 жовтня 1933 року¹⁰⁵ під заголовком «Католицька Газета розголошує горе України». В рядках «Америки» зазначається католицький тижневик «The Tablet»,¹⁰⁶ який очолила стаття про українців. Власне основною темою цієї статті стали українські протести в Брукліні. А другою статтею на іншій шпальті «The Tablet» є вставлені уривки телеграми від Галицького Єпископату та зі швейцарської телеграми про протест української делегації на конгресі національних меншин. Внаслідок цього бруклінський «The Tablet» наголошує, що «німецький режим це ніщо у прирівнянні з режимом большевицьким».¹⁰⁷

Протестні акції заявили про Голодомор перед Лігою націй у Женеві. Від імені Українського Громадського Комітету Рятунку України послі передали очільнику Ліги націй меморіал про великий голод в Україні та різні вирізки з

---

¹⁰³ Додаток 31

¹⁰⁴ Додаток 32

¹⁰⁵ Додаток 10

¹⁰⁶ була започаткована в 1840 році наверненням в католицизм Фредеріком Лукасом за 10 років до відновлення католицької ієрархії в Англії та Уельсі. Це другий найстаріший щотижневий журнал у Великобританії

¹⁰⁷ Там само

іноземних газет, бюлетні та інші інформаційні підтвердження. Еміграційні спілки долучаються також до протестів делегації Комітету рятунку України зі Львова, а також до протестів буковинського Комітету. Питання великого голоду в Україні, засвідчені такими матеріялами як листи та меморіяли, було подані до Ради Ліги націй.¹⁰⁸

У рядках статті 21 жовтня цього ж року діаспора пише, що протести дають результат, оскільки Ліга націй доручила справу червоному Хресту. І в цій же статті наявні згадки про засідання у Відні чотирьох церков дев'яти народів. Католицька, православна, єврейська та протестантська церква утворили Комітет, котрий видасть апеляцію про допомогу українському народу від голоду.¹⁰⁹

У листопадівій «Америці» з'являється стаття про жіночі протести. Українська Секція Міжнародної Ліги Миру і Волі¹¹⁰ зробила у Відні протест проти терору московської влади проти України. Зорганізоване жіноцтво звернулося до всіх міжнародних організацій та до всієї світової преси зі закликом повстати проти нелюдських вчинків Москви задля врятування українського народу від голоду.¹¹¹

У грудні 1933 року видання «Америка» подає оголошення під назвою «Заклик до світу рятувати голодуючу Україну». У цій статті міжнародна віденська конференція телеграмою повідомляє, що за сприяння Кардинала Інніцера, закликає всі держави, що мають надлишки харчових продуктів, надіслати харчову допомогу Україні та Північному Кавказу, щоб врятувати тих, хто ще залишився живий.¹¹²

Підсумовуючи, варто сказати, що діаспора намагалася пробити інформаційну блокаду та зробити все, щоб про Голодомор знав увесь світ. Така інформація прослідковується у виданнях «Америка» та в іншій пресі, на котру покликаються редактори «Америки».

---

¹⁰⁸ Додаток 33

¹⁰⁹ Там само

¹¹⁰ Частина міжнародної жіночої організації, створена в 1915 році у Гаазі під час Міжнародного конгресу жінок. Її штаб-квартира знаходиться в Женеві.

¹¹¹ Додаток 34

¹¹² Додаток 35

Одним із найбільших успіхів варто позиціонувати розгляд питання великого голоду в Україні на засіданнях Ліги Націй у Женеві. Українці за океаном робили все можливе, аби світові лідери звернули увагу на нагальну проблему України та засудили московську владу. Тому, завдяки українцям за океаном, було створену спеціальну Міжнародну юридичну комісію та спеціальну комісію в Америці задля всебічного дослідження Голодомору 1932-1933 років.¹¹³

---

¹¹³ Папуга Я. На Заході свідомо не помічали українського Голодомору... [Електронний ресурс] / Ярослав Папуга // Високий Замок. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://wz.lviv.ua/far-and-near/187748-na-zakhodi-svidomo-ne-pomichaly-ukrainskoho-holodomoru>.

РОЗДІЛ ІІІ

СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ГОЛОДОМОРУ

ДІЯСПОРОЮ

Історична пам'ять має свою велику тяглість, тому безпосередньо неможливо говорити про Голодомор як про втрачену історію без пошанування.

Оскільки діаспора великою мірою докладала зусилля до поширення у світі інформації про великий голод в Україні, то так само значимо працювала над тим, аби зберегти пам'ять про події 1932-1933 рр для нащадків.

Зібрання спогадів про Голодомор серед діаспори почалися в 50- 60х роках 20 століття.¹¹⁴ В Україні таке надбання історичної пам'яті було неможливим, оскільки про це не можна було голосно заявляти та обговорювати, бо наслідки були значимі – покарання, заслання на Сибір та інше. Діаспора розпочала оживлення недавніх спогадів та вшанування пам'яті жертв Голодомору, що й триває дотепер.

Вшанування пам'яті жертв Голодомору серед діаспори розпочалося чи не одразу, про що свідчить інформація у виданнях «Америка».

У листопадовому виданні 1933 року з'являється стаття з інформацією про Павла Остапчука. За згадками у статті він був українським актором, проте у 1929 році емігрував до Канади та поширював українське мистецтво. Він очолював театр «Русалка» і поставив драму, котра називалася «Голод на Україні». Очевидці кажуть, що «Події зображені так вірно що відчуваєш себе серед тих бідаків, видиш насильство «власть імущих»... відчуваєш незмірний біль, що не можеш допомогти їм видертися з того пекла».¹¹⁵ У першій дії навколо всіх драматичних історій гіркою сценою є виступ молодої жінки, що грала роль збожеволілої Палажки. Жінка втратила чоловіка та дитину і приговорює, що дитина також просила їсти, проте заснула і довго спить. У другій дії головним

---

¹¹⁴ Роль української діаспори у США та Канаді у збереженні пам'яті про Голодомор [Електронний ресурс] // PORTAL POLSKIEGO RADIA SA. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.polskieradio.pl/398/8106/Artykul/2857848,Роль-української-діаспори-у-США-та-Канаді-у-збереженні-пам'яті-про-Голодомор>.

¹¹⁵ Додаток 36

персонажем постає Микола Скрипник, котрий розчаровується політикою Сталіна. І у третій завершальній дії продовжується історія Скрипника, до якого в гості прийшов товариш. Друг осуджував Скрипника за «рабське відання Москві». А за наслідком докорів совісті Скрипник завершує життя самогубством¹¹⁶.

Інше виявлення шани до загиблих постає в газеті 1933 року 21 грудня. Можна побачити оголошення великими літерами про заклик на зібрання українців: «Зійдімся всі солідарно до наших церков в неділю 24 грудня для молитви і жертви для голодом виморюваних українців у советській тюрмі народів».¹¹⁷

Це єдині знайдені згадки про вшановування пам'яті Голодомору у газеті «Америка» 1932-1933 рр. Інші матеріали також підтверджують бажання збереження історичної пам'яті.

Вагомою згадкою є книга, видана англійською мовою на кілька сторінок, під назвою «Manifestation. Manifestation Parade and Rally» 21 липня 1953 року в Нью-Джерсі», котру видав Український маніфестаційний комітет штату Нью-Джерсі «для вшанування смертей понад 7 мільйонів українських жертв голоду від Радянського союзу».¹¹⁸ Це зображається невеликим виданням, в якому заголовком основного звернення є «Tortured but unconquerable Ukraine».¹¹⁹

До сорокової річниці діаспора видала плакат та маніфестаційну статтю до нього англійською мовою «Mournful anniversary of the Kremlin organized mass famine in Ukraine» у 1973 році. Основним зображенням цього плакату постала жахаюча картина Віктора Цимбала «1933 рік»¹²⁰. На ній зображена жінка, котра кричить, із померлою дитиною на руках. Цей плакат та стаття звертаються до американців з темою про нелюдські накази радянської влади щодо українців. Тому у статті на вшанування пам'яті є заклик до опору радянській владі та мета утилізувати тоталітарний режим.

---

¹¹⁶ Там само

¹¹⁷ Додаток 35

¹¹⁸ Додаток 37

¹¹⁹ Додаток 38

¹²⁰ Додаток 39

До цього у статті надрукували картину Богдана Певного ¹²¹«Ґрунт»¹²².

У маніфестаційній статті цього ж року, доданий до плакату, закликається американців визнати події 1932-1933 років геноцидом московської влади. Діяспора зазначає, що політика влади не змінилася з 1933 року. Тому, окрім великого голоду, зазначаються арешти української інтелігенції 1972 року. Згадуються окремі імена з метою отримання допомоги на визволення з в'язниці – цими особами постають Юрій Шашкевич, Леонід Плюш, Валентин Мороз, Іван Дзюба, В'ячеслав Чорновіл, Михайло Осадчий та Ігор Калинець.¹²³

На завершення діяспорці звертаються до американців задля підтримки скорботної маніфестації. Підтримка полягає у голосі американців щодо визнання голоду геноцидом, оскільки концепція волі українців є такою ж, як концепція вільної Америки.¹²⁴

Інша знайдена згадка є оригіналом документу 15 квітня 1983 року Крайового громадського комітету для вшанування жертв геноциду в Україні 1932-1933 рр, затверджена секретаріатом Крайового комітету у Філадельфії.

Цей документ являється зверненням до членів почесної президії, членів екзекутиви Крайового комітету з метою повідомлення про засідання керівних органів Комітету. Місцем проведення засідання зазначений кафетерій при Українському Католицькому Митрополичому Соборі Непорочного Зачаття у Філадельфії 30 квітня 1983 року.¹²⁵

Окрім цього повідомлено про всекрайовий та соборно-екуменічний молитовний захід біля пам'ятника жертвам Голодомору у Саунт-Баунді в Нью-Джерсі. Панахида в документі вважається обов'язком, а після неї мав відбутися концерт найменованій «Жалібною академією».

Цей самий документ звертається до Ради Крайових Українських Католицьких ТОВ «Обнова» та закликає на зустріч для свідчення фактів про

---

¹²¹ український художник, письменник, журналіст, мистецтвознавець, громадський діяч; дійсний член Української вільної академії наук з 1955 року, член Національної спілки художників України з 1991 року^[1], Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України

¹²² Знаходиться в Українській арт гелереї: Український православний центр, Браунд Брук, Нью-Джерсі

¹²³ Додаток 39

¹²⁴ Там само

¹²⁵ Додаток 40

голод. Документ підписується головою організації – Петром Стерчо та головою фінансової комісії – Едвардом Попелем.¹²⁶

Також знахідкою в Українському музеї- архіві став оригінал квитка на запрошення події п'ятдесятиліття великого голоду. На квитку зображений храм та зазначене місце зустрічі – оселя апостола Андрія Первозваного Української Православної Церкви в Нью-Джерсі в Саунд Брук 15 травня 1983 року – на провідну неділю.¹²⁷

У клівлендському архіві знайдена книга пам'яті, роздрукована 1993 року. Вона має чотири заголовки, котрі звучать «Україна хлібна корзина Європи 1933», «Ukraine breadbasket of Europe 1933», «7 million died in the famine created by Moscow», «Remember 1933 Пам'ятай».¹²⁸ Книга нагадує брошуру, в якій на другій сторінці є заклик прийти на посвячення Меморіальної Кімнати Фотовиставки 26 вересня 1993 року та прибути на посвячення пам'ятника 16 жовтня 1993 року.

Цей пам'ятник заснований громадою храму Святого Володимира.¹²⁹ Сам пам'ятник виглядає у формі тризуба з хрестом і в середині містить таблицю, на котрій зазначена інформація про трагедію. Хрест символічний для більшості церков Східної України, тому використовується як символ для зображення територій, котрі найбільше постраждали. У цій брошурі громада звертається до парафіян про фінансову підтримку задля розвитку виставки та меморіального осередку.

На передостанній сторінці зображена емблема, підписана як «Зірка молоді під час місяця червня». На цій емблемі зображається українська жінка з дитям на руках, а позаду неї колоски. Образи жінки та дитини окреслюються колом, в якому зазначені слова Шевченка «І на оновленій землі врага не буде супостата, а буде син, і буде мати, і будуть люди на землі». Над круглим надписом по чотирьох кутах зображаються такі українські символи як калина та соняхи.¹³⁰

---

¹²⁶ Там само

¹²⁷ Додаток 41

¹²⁸ Додаток 42

¹²⁹ Додаток 43

¹³⁰ Додаток 44

Остання сторінка зображує книгу пам'яті до шістдесятих роковин Голодомору. Родичі, заморених голодом людей, мали подавати інформацію, щоб зберегти пам'ять якнайдовше та молитися за них. На цій сторінці надруковані три колонки для заповнення інформації. Перша колонка – ім'я та прізвище загиблого, друга – місце проживання, третя – рік смерті.

Архівною знахідкою, датованою 1985 роком, стала афіша про придбання квитка для перегляд фільму «Harvest of Despair. Stalin's «final solution»». На ній зображається висока гора з кісток та незліченної кількості дуже худих людей. Кінострічка про Голодомор стала вашингтонською прем'єрою в Biograph Theatre.¹³¹

Цей фільм був представлений до п'ятдесятиліття вшанування пам'яті Голодомору. Документальна кінострічка містила в собі рідкісні архівні кадри¹³² смертоносної сталінської політики. Фільм акцентується на тому, чому ж ця велика трагедія залишається маловідомою. У кінострічці стверджується, що завдяки таким важливим фігурам як Едуард Ерріо, Джордж Бернанд Шоу та іншим письменникам й журналістам, проблема геноциду є завуальована.

Ще однією знахідкою щодо вшанування пам'яті став великий плакат під двома заголовками: «1932 Remember 1933» та «7,000,000 Ukrainian victims of communist genocide». Плакат датується 2 жовтня 1982 року, виданим клівлендською спільнотою в Огайо. Плакат в чорно-білому друці зображає картину Віктора Цимбала.¹³³

Іншим знайденим матеріалом до п'ятдесятиліття вшанування пам'яті жертв Голодомору є буклет, передрукований англійською мовою Українським комітетом конгресу в Америці у квітні 1983 року. Під заголовком «Famine Holocaust in Ukraine 1932 -1933 organized by Moscow- Seven million died» зображається інформація про Голодомор та копії вже раніше виданих статей.¹³⁴ Наприклад, передрукована перша шпальта резолюції Об'єднаних українських

---

¹³¹ Додаток 45

¹³² Harvest of despair [Електронний ресурс] // The Ukrainian Canadian Research & documental centre – Режим доступу до ресурсу: http://www.ucrdc.org/Film-Harvest_of_Despair.html.

¹³³ Додаток 46

¹³⁴ Додаток 47

організацій в Сполучених Штатах у Нью-Йорку 1934 року. Резолюція під заголовком «Famine in Ukraine» була звернена до Комітету Зовнішніх Справ для події 73 конгресу другої сесії для висвітлення політики радянської соціалістичної республіки щодо подій голоду 1932-1933 років. Нижче зображаються передруковані шпальти газет «Congressional Record»¹³⁵ зі заголовками «Genocide Convention – Soviet Russia Seen Wiping Out Ukrainian Nation of 40, 000, 000» та «The Tragedy of The Ukrainian Nation». А також наявні передруки, ймовірно, обкладинок книг зі заголовками «Massacre in Vinnitsa» та «The Golgotha of Ukraine».

На останній сторінці цього буклету під голосним заголовком «Russia should be put on trial for starvation» з українським перекладом «На суд Москву» висвітлює моторошне зображення¹³⁶. Ймовірно, зображається сім'я, де дуже худі та кістляві від голоду батько, мати та син - мертві, і жива лише донька – вона обіймає тіло матері. Під цими тілами зображений колосок та надпис «Не забуду».

Вшановування пам'яті виявлялося у тогочасних засобах медіа, проте діяспора видавала не тільки маніфестаційні документи, але й збиралася на самі мітинги. Підтвердженням цьому є знахідка світлин 1953 року¹³⁷ в клівлендському музею-архіві. Фотокартки висвітлюють громаду у Клівленді, де люди зібралися протестувати проти радянських злочинів, зокрема й за визнання Голодомору (місце мітингу невідоме, автор фотографій невідомий). Як бачимо зі світлин, людей було доволі багато, а також варто звернути увагу на те, що відбувалося богослужіння. На одній із фотокарток зображені священники та хрест, біля якого, ймовірно, відбувалася панахида. Зверху виднівся великий надпис «BREAD and FREEDOM», а поруч майоріли два прапори: український та американський.

---

¹³⁵ це офіційний протокол засідань і дебатів Конгресу Сполучених Штатів, опублікований Видавничим офісом уряду Сполучених Штатів і випущений під час сесії Конгресу.

¹³⁶ Додаток 47

¹³⁷ Додаток 48

На іншій світлині видно жінку та чоловіка, котрі несуть похоронний вінок, ймовірно до хреста, для вшанування пам'яті загиблим. Інший вінок вшанування тримали пластуни.

Діаспора активно діяла впродовж всього часу, аби світ знав про страшні смерті від голоду. Шанування пам'яті відбувалося також встановленням меморіалів. Наприклад, перший пам'ятник був встановлений в Канаді 23 жовтня 1983 року в місті Едмонт за сприяння Комітету українців Канади. Його архітекторкою стала Людмила Темертя.¹³⁸

З 1980-х років починають з'являтися пам'ятники в інших місцях в честь спомину трагедії 1932-1933 рр.¹³⁹ Діяльність встановлення пам'ятних споруд не припиняється і до тепер.

Наприклад, за сприяння діаспорних спільнот у 2015 році у Вашингтоні відкрили скульптуру-пам'ятник «Пшеничне поле», архітекторкою якого є Лариса Курилас. Пам'ятник знаходиться практично в центрі міста навпроти залізничного вокзалу Union Station, що дозволяє багатьом очевидцям побачити споруду про події в Україні. Сам чотиритонний монумент зображає поле пшениці з надписом «HOLODOMOR 1932-1933». Санд Левін – депутат конгресу США зазначив: «Це також означає рішучість американців говорити чітко й гучно про геноцид».¹⁴⁰

Нещодавно у Торонто запустили проєкт «Діти свідків Голодомору», у якому дослідники намагаються відновити спогади про трагедію. Часто діти цих людей згадують, що їх батьки не хотіли про це розповідати. Але коли розповідали, то не всі могли дослухати до кінця. За згадками з цього проєкту люди, котрі пережили Голодомор, мали травматичні сни, несподівано починали плакати чи часто пробуджувалися від жахів вночі.¹⁴¹

---

¹³⁸ Пам'ятники жертвам Голодомору в Україні (1932—1933) [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятники_жертвам_Голодомору_в_Україні_\(1932—1933\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Пам%27ятники_жертвам_Голодомору_в_Україні_(1932—1933)).

¹³⁹ Там само

¹⁴⁰ Голодомор. У Вашингтоні відкрили Меморіал пам'яті жертв Голодомору [Електронний ресурс] // Історична правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.istpravda.com.ua/short/563f52b483b45/>.

¹⁴¹ Роль української діаспори у США та Канаді у збереженні пам'яті про Голодомор [Електронний ресурс] // PORTAL POLSKIEGO RADIA SA. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.polskieradio.pl/398/8106/Artykul/2857848,Роль-української-діаспори-у-США-та-Канаді-у-збереженні-пам'яті-про-Голодомор>.

Роль українців за кордон є великою, аби зберігати історичну пам'ять свого народу та вшановувати її.

ВИСНОВКИ

Кілька міграційних хвиль спричинили утворення діаспорних осередків за кордоном. Люди, котрі за певних обставин виїхали, намагалися продовжувати зберігати культуру та традиції своєї Батьківщини. Проте не мало важливим було розуміти події, допомагати співвітчизникам та шанувати історію.

Одним із осередків української культури та історії став музей-архів у Клівленді, за матеріалами якого було проведено дослідження. На основі поставлених завдань для написання праці варто зазначити, що за аналізом архівних матеріалів видання «Америка» 1932-1933 року можна побачити, що українська діаспора мала безпосередній контакт зі співвітчизниками, зокрема з редакторами видань, на прикладі газети «Діло». Також висновком аналізу статей є те, що діаспора приймала у свої громади тих, кому вдалося вирватися від голоду та допомагала їм – про це маємо свідчення у кількох газетах.

Безпосередньо варто зазначити, що, окрім свідчень очевидців, є згадки досліджень іноземних журналістів та робітників при фабриках чи інших установах в якості представників іноземних компаній. Перебуваючи в Україні у 1930-х роках, телеграфували до своїх видань за кордон. Тому іноземні видання друкували інформацію про голод в Україні.

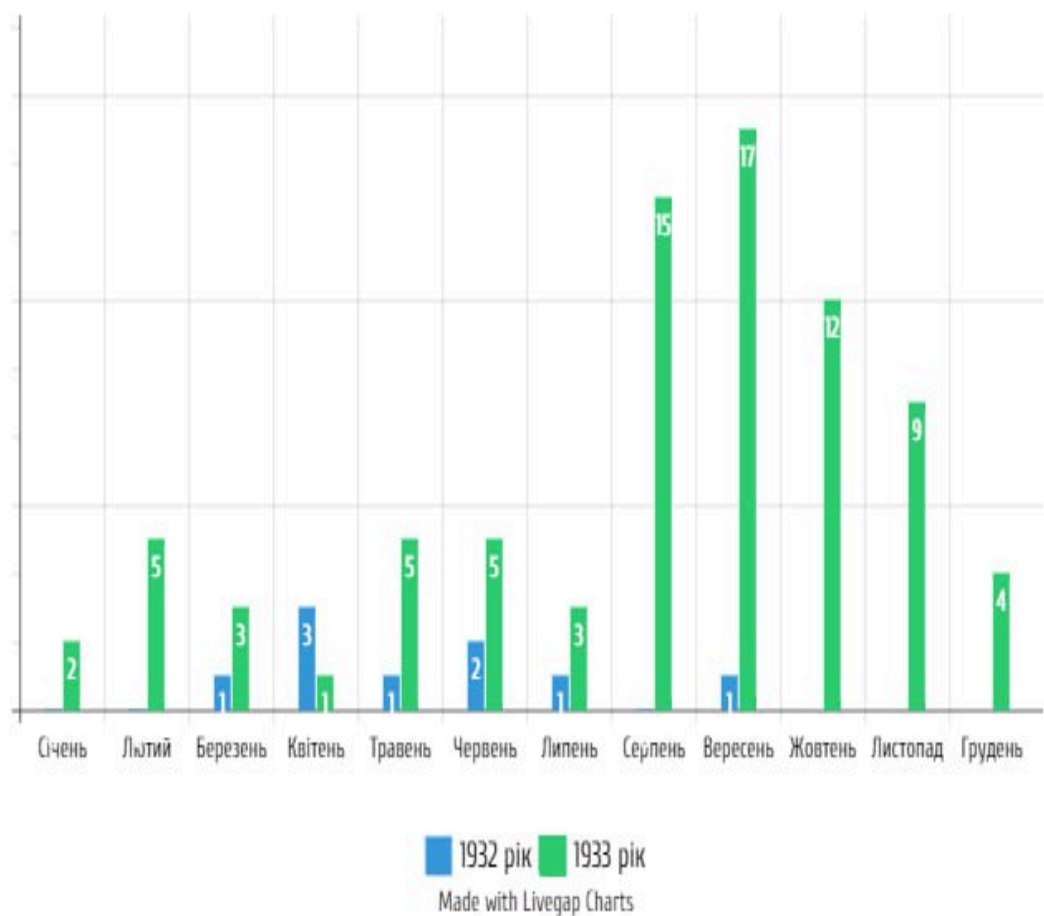
В опрацьованих виданнях газети «Америка» 1932-1933 налічується 66 згадок різних очевидців Голодомору, включаючи опубліковані вирізки із приватних листів та привселюдні свідчення.

В цих же газетах про іноземних журналістів та іноземні видання, що писали про великий голод в Україні налічується 32 згадки.

На основі опрацьованих матеріалів можна зробити висновок про тенденцію зростання згадок про голод у газетах «Америка» 1932-1933 року.

Статті про Голодомор відслідковуються зі січня 1932 року, проте найбільше згадок налічується з вересня по серпень 1933 року.

Тенденцію зросту, спаду, а також кількість згадок можна спостерігати у нижченаведеному графіку.

З опрацьованих матеріалів варто розуміти, що діаспора публікувала заклики на протести проти радянського тоталітарного режиму. Ці заклики були з метою привернути увагу американської влади для привселюдного засудження Радянського Союзу. Заклики на мітинги також оголошувалися з метою звернення до міжнародних організацій, наприклад, таких як Червоний Хрест. У своїх зверненнях діаспора наголошує, що політичне засудження владою є вагомою річчю, проте не має значення без продовольчої підтримки. Діаспорні спільноти закликали також жертвувати кошти та продукти для постачання гуманітарної допомоги в Україну (яким способом ці передання мали відбуватися – не вказується).

Вшанування пам'яті жертв Голодомору, за архівними матеріалами, розпочалося практично одразу. Перші згадки у виданнях «Америка» були написані у 1933 році. Одна зі згадок має форму оголошення-заклику української

громади до своїх церков задля вшанування пам'яті загиблих. Інша згадка цього року є оголошенням вистави очільника театру «Русалка» Павла Остапчука «Голод на Україні».

Наступні знайдені матеріали щодо вшанування Голодомору датуються пізніше. У газеті 1935 року «Chicago Herald and Examiner» знову з'являється інформація про заклик зберігати пам'ять про велику трагедію.

Архівні знахідки про вшанування пам'яті не обмежилися лише газетами. Інші знайдені матеріали виявляються документами, плакатами, брошурами та маніфестаційними статтями, і здебільшого датуються після 1980 року.

В архіві було виявлено одну маніфестаційну статтю, котра була видана задля визнання американцями Голодомору як геноциду.

Також було знайдено оригінальний документ Крайового комітету Філідельфії. Документ є офіційним зверненням до почесних членів Крайового комітету для заклику на засідання щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору. А також свідчить про панахиду та виступ «Жалібної академії».

Іншим культурним заходом стала прем'єра фільму «Harvest of Despair. Stalin's «final solution»» у вашингтонському театрі, на що вказує оригінал знайденої афіші.

Можна зробити висновок, що зустрічі такого характеру були поширеними, про що також свідчить знахідка оригіналу квитка на запрошення пам'яті п'ятдесятиріччя.

Серію знахідок становлять також плакати та емблеми: «Famine Holocaust in Ukraine 1932 1933 organized by Moscow Seven million died», «1932 Remember 1933» та «7,000,000 Ukrainian victims of communist genocide», «Зірка молоді під час місяця червня».

Ще одним доказом щодо створення подій вшанування трагедії є знайдена книги пам'яті 1993 року під кількома заголовками - «Україна хлібна корзина Європи 1933», «Ukraine breadbasket of Europe 1933», «7 million died in the famine created by Moscow», «Remember 1933 Пам'ятай». Ця книга містить в собі

запрошення на посвячення Меморіяльної кімнати та пам'ятника Голодомору. А також відображає спеціальне місце для вписування даних загиблих.

Для вшанування пам'яті були створені також брошури у вигляді передруків зі шпальтами різних видань.

Варто звернути увагу на три архівні фотокартки 1953 року. Ці світлини вказують на богослужіння, що відбувалося в честь Голодомору.

По сьогодні діаспора зберігає пам'ять про велику трагедію українського народу, підтвердженням чому є встановлення пам'ятників у 21 столітті.

Перший пам'ятник пам'яті жертвам Голодомору за океаном з'являється 1983 році у місті Енмунд в Канаді. Встановленню меморіялу посприяв Комітет українців Канади. У 2015 році було встановлено скульптуру-пам'ятник «Пшеничне поле» практично у центрі Вашингтона. А у Торонто недавно розпочали проєкт по збереженню національної пам'яті під назвою «Діти свідків Голодомору», де збирають історії з уст нащадків тих, хто пережив трагедію.

Отож, давши відповіді на першочергово поставлені завдання для моєї праці, варто підсумувати, що діаспора проявляла велику активність щодо вшанування пам'яті жертв Голодомору 1932-1933 року, про що свідчить аналіз вищеперелічених згадок знайдених матеріалів у музеї-архіві в Клівленді. Та й дотепер робить все можливе, аби зберігати історичну пам'ять українського народу, про що свідчить активний розвиток архіву-музею в Клівленді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Американських і англійських журналістів не пускають на Україну. Англійська преса про голод. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 19 вересня, 1933.VOL..XXII.
2. Американці відвідали голодуючий Київ.*Америка*. Філадельфія. Субота 3 вересня, 1932.VOL..XXII. №102
3. Віче для протесту проти виголодження Москвою Радянської України відбудеться у Філадельфії 10 жовтня. *Америка*. Філадельфія. 2 жовтня 1933.VOL..XXII. №118
4. Голод на Україні подібний до Голоду 1921 року. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 29 серпня, 1933.VOL..XXII. №101
5. Демонстрації проти Москви що виголоджує на смерть мільйони людей на Радянській Україні. *Америка*. Філадельфія. 17 жовтня 1933.VOL..XXII.
6. Енциклопедія української діаспори Том 1 [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://chtyvo.org.ua/authors/Markus_Vasyl/Entsyklopediia_ukrainskoi_diiasporu_Tom_1_Avstraliia-Aziia-Afryka/.
7. Ерріо на Україні. *Америка*. Філадельфія. Четвер 31 серпня, 1933.VOL..XXII. №102
8. ЖАХ НА УКРАЇНІ. *Америка*. Філадельфія. Субота 26 серпня, 1933.
9. Лист з України. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 29 серпня, 1933.VOL..XXII. №101
10. Заклик до світу ратувати голодуючу Україну. *Америка*. Філадельфія. 21 грудня 1933.VOL..XXII. №140
11. 3 листів з України. *Америка*. Філадельфія. 1933.VOL..XXII
12. Канадійський кореспондент в дописі з Києва описує теперішнє безвихідне становище народу Радянської України. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 28 листопада, 1933.VOL..XXII. №139
13. Квиток. 50 ліття Великого Голоду 1933- 1983. № 18550. Український музей-архів у Клівленді.
14. Книга пам'яті. Ukraine breadbasket of Europe 1933. Український музей-архів у Клівленді.
15. Кореспондент Ньюйоркського денника з Москви виявляє правду про жахливу катастрофу на Україні. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 22 серпня, 1933.VOL..XXII.
16. Лист з України. *Америка*. Філадельфія. Четвер 24 серпень, 1933.VOL..XXII. №99
17. Лихоліття Великої України. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 23 вересня, 1933.VOL..XXII. №111
18. Лондонський денник подає зізнання жінки що втікла із Советського Союзу, як голодний чоловік убив її матір і з'їв. *Америка*. Філадельфія. Субота 25 листопада, 1933.VOL..XXII.

19. Люди на Україні спокійно дожидають смерти на залізничних вокзалах. *Америка*. Філадельфія. Субота 9 вересня, 1933.VOL..XXII. №105
20. Москва скриває голод перед світом. *Америка*. Філадельфія. Субота 26 серпень, 1933.VOL..XXII. №100
21. Протест українського жіноцтва проти голодової політики Москви на Україні. *Америка*. Філадельфія. Субота 4 листопада 1933.VOL..XXII. №129
22. Протести проти злочину Москви на Україні. *Америка*. Філадельфія. 21 жовтня 1933.VOL..XXII.
23. Страшний голод на Україні. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 8 серпня, 1933.VOL..XXII.
24. Страшні картини вмираючої України. *Америка*. Філадельфія. 10 серпня, 1933.VOL..XXII
25. Театр і штука. *Америка*. Філадельфія. Субота 18 листопада 1933.VOL..XXII
26. Страшні картини вмираючої України. *Америка*. Філадельфія. 10 серпня, 1933.VOL..XXII
27. Українська демонстрація в Нью-Йорку. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 14 листопада, 1933.VOL..XXII. №133
28. Українські емігранти в Бельгії на допомогу голодуючим на Україні. *Америка*. Філадельфія. Четвер 14 вересня, 1933.VOL..XXII. №107
29. Українці в Клівленді протестують проти визнання советів. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 6 червня, 1933.VOL..XXII.
30. Українка з Київщини оповіла на вічу в Нью Йорку про голодові страхиття на Радянській Україні. *Америка*. Філадельфія. Четвер 19 жовтня, 1933.VOL..XXII
31. Фотографії. 1953 р.. Cleveland, Ohio. Український музей-архів у Клівленді.
32. Цікаві вісти про те як французький гість Едуард Ерріо оглядав Радянську Україну. *Америка*. Філадельфія. Субота 14 жовтня, 1933.VOL..XXII. №120
33. Що говорить поворотець про життя на радянській Україні. *Америка*. Філадельфія. Четвер 12 січня, 1933.VOL..XXII. №4
34. Що діється серед українців в Америці. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 30 травня, 1933.VOL..XXII.
35. Що оповідає самовидець який вернувся тепер з Радянської України і з Кубані. *Америка*. Філадельфія. Субота 9 вересня, 1933.
36. Article. Mournful anniversary of the Kremlin-organized mass famine in Ukraine. Травень 1973 рік. Український музей-архів у Клівленді.
37. Document. National Committee to commemorate genocide victims in Ukraine 1932-33. 15 квітня 1983 року. Український музей-архів у Клівленді.
38. John F. Stewart. Article. Tortured but unconquerable Ukraine. Український музей-архів у Клівленді.
39. Luba G. The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study,1948-1994. [Електронний ресурс] / Gawur Luba – Режим доступу до ресурсу: The Ukrainian Museum-Archives in Cleveland, Ohio: A Historical Study,1948-1994.

40. Manifestation. Manifestation Parade and Rally. Українськ Український музей-архів. Неділя, 21 червня 1953, Newark
41. Poster. Harvest of Despair Stalin's "final solution". Український музей-архів у Клівленді.
42. Poster. 1932 Remember 1933. 7,000,000 Ukrainian victims of communist genocide. October 2 1982. Cleveland, Ohio. Український музей-архів у Клівленді.
43. REFUGES FROM UKRAINE. *Америка*. Філадельфія. Вівторок 31 травня, 1932.
44. Ukrainian Congress Comettee of America. Newspaper. Russia should be put on trial for starvation of over 7,000,000 Ukrainians in the famine. Famine Holocaust in Ukraine 1932-1933 organized by Moscow. April 1983. Український музей-архів у Клівленді.

Література:

1. Бельгійський комітет допомоги голодуючим України та Кубані [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бельгійський_комітет_допомоги_голодуючим_України_та_Кубані#cite_note-2.
2. Голодомор. У Вашингтоні відкрили Меморіал пам'яті жертв Голодомору [Електронний ресурс] // Історична правда. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.istpravda.com.ua/short/563f52b483b45/>.
- ¹ Роль української діаспори у США та Канаді у збереженні пам'яті про Голодомор [Електронний ресурс]
3. Євтух В. Українська діаспора [Електронний ресурс] / В. Євтух // Енциклопедія історії України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=2.22.
4. Каппелер А. Мала історія України: (переклад з німецької). — Київ : К.І.С, 2007. — 264 с
5. Короткий В. Кардинал Інніцер: незаслужено забута постать часів Голодомору [Електронний ресурс] / Василь Короткий // УКРІНФОРМ. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2586067-kardinal-innicer-nezasluzeno-zabuta-postat-casiv-golodomoru.html>.
6. Савчук. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У США ТА КАНАДІ ДО ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ [Електронний ресурс] / Савчук // Українська академія друкарства. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://nz.uad.lviv.ua/static/media/2-51/40.pdf>.
7. Трощинський В. П. Українці в світі : [в 15 т.] / В. П. Трощинський, А. А. Шевчен-ко. — К. :

8. Митрополит Шептицький був серед перших, хто відреагував на Голодомор [Електронний ресурс] // Релігійно-інформаційна служба України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://risu.ua/mitropolit-sheptickiy-buv-sered-pershih-hto-vidreaguvav-na-golodomor_n101273.
9. Осташко Т. С. Цегельський Лонгин Михайлович [// Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наукова думка,
10. Пам'ятники жертвам Голодомору в Україні (1932—1933) [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу
11. Папуга Я. На Заході свідомо не помічали українського Голодомору... [Електронний ресурс] / Ярослав Папуга // Високий Замок. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://wz.lviv.ua/far-and-near/187748-na-zakhodi-svidomo-ne-pomichaly-ukrainskoho-holodomoru>.
12. Роль української діаспори у США та Канаді у збереженні пам'яті про Голодомор [Електронний ресурс] // PORTAL POLSKIEGO RADIA SA. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.polskieradio.pl/398/8106/Artykul/2857848,Роль-української-діаспори-у-США-та-Канаді-у-збереженні-пам'яті-про-Голодомор>.
13. Червоні окуляри Едуарда Ерріо [Електронний ресурс] // Український тиждень – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/chervoni-okuliary-eduarda-errio/>.
14. Шаповал В. Демографічні наслідки Голодомору 1932–1933 років в Україні: історіографічний аспект [Електронний ресурс] / Вікторія Шаповал – Режим доступу до ресурсу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2012_2/visnuk_92.pdf.
15. Юшкевич В. Діяльність отця Івана Волянського серед американських українців (1884–1890 рр.)
16. Harvest of despair [Електронний ресурс] // The Ukrainian Canadian Research & documental centre – Режим доступу до ресурсу: http://www.ucrdc.org/Film-Harvest_of_Despair.html.
17. Malcolm Muggeridge [Електронний ресурс] // Wikipedia – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Malcolm_Muggeridge.
18. Yushkevych V. (2010), “The activities of priest Ivan Volianskyi among Ukrainian Americans” (1884–1890), Ethnic history of the peoples of Europe Journal, UNISERV, Kyiv, Vol. 31, pp. 106–113.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Інтерв'ю з директором музею-архіву у Клівленді

Добрий день! Скажіть, будь ласка, як Вас звати?

- Я Андрій Фединський.

Скажіть, будь ласка, якого року Ви народження та де Ви народилися.

- Я родився 5 вересня 1947 року в Австрії і місті Інсбрук.

Чим займалася Ваша сім'я?

- (сміється) Тато був журналістом. Він працював... Йому тоді було двадцять п'ять- двадцять шість.. чи скільки літ. Він вмів українську сценографію і він слухав радіо на короткій хвилі. Коли були дуже такі.. драматичні тривожні часи в історії Європи, і він записував, що він чув, а тоді рано брав то до газети «Діло», які тоді писали що діється в світі.. ну з Гітлером, зі Сталіном і так далше, що було на коротких хвилях день перед тим. То.. тато, мама – вони ще не були подружені, як прийшли радянські війська у вересні- жовтні тридцять дев'ятого року. То тому що тато був журналістом, то він мусів втікати... або лишитися і тоді був би арештований і розстріляний.

Як Ваша сім'я пов'язана з українським музеєм-архівом у Клівленді?

- (сміється вже голосніше) Ну тато завжди був так, як багато-багато-багато-багато інших зааганжований в українській культурі. Він, будучи тут, зааганжувавши з українським музеєм і коли засновник музею Леонід Бачинський відійшов, то тато став директором музею. Він збирав періодику, журналістику з цілого світу – так, що він дуже багато спричинив до збірки і, очевидно, вів музей і зберіг наші збірки.

А яким Ви пам'ятаєте музей в своєму дитинстві? Чи Ви вже були в дорослому віці, коли Ваш батько почав керувати?

- Я вже був дорослим, так. І я не дуже звертав увагу. Музей знаходиться в будинку... будинок в українських роках вже понад сто літ. Це.. це були сиротинці, що українська церква вела тоді, коли була епідемія тисяча дев'ятсот вісімнадцятого – дев'ятнадцятого року, і українські діти стали сиротами, то церква зайнялася ними. Тоді український пласт перебрав той будинок.. скільки.. сорок літ пізніше, і то була домівка для пласту, а Леонід Бачинський, який заснував музей, то він казав: «Ну ви не уживаєте стрих, чи я міг би свою збірку дати?» І він дав свою збірку. Він збирав речі з української культури, періодики і так далше. І він помало переходив зі стриху до цього ... до цієї кімнати, до другої, і обставини були такі, що українська громада знаходилася тут, в цій дільниці, де музей знаходиться, почала разом з іншими переходити на передмістя. І будинок став все більше і більше порожній людьми, і більше і більше наповнявся збіркою Леоніда Бачинського. Леонід Бачинський був директором української гімназії в Перемишлі ще за часів Австрії й Угорщини. Його брат був українським консулом у Швейцарії – тоді, коли Україна була на короткі роки незалежною УНР- Українська Народна Республіка. Євген – Леоніда брат, мусів лишатися в Швейцарії, бо більшовики перебрали Україну, і якщо він був би вернувся, то, очевидно, була би йому смерть. Подібно було з іншими науковцями, дипломатами, які мусіли лишатися, де вони служили в УНР або перенеслися до Америки, до Канади чи куди. (кашляє) То як ті науковці, дипломати стали в похилому віці, то Леонід – засновник українського музею – сказав: «Посилайте всі свої матеріяли, бібліотики до Клівленду». І музей тоді набрав величезні і до великої міри унікальні збірки. І я у.. коли? В сімдесят... наприкінці сімдесятих років, то був в іншому університеті тут у Клівленді на магістерку, а тато був тоді в дуже слабій стані щодо здоров'я – і я його віз до музею, бо я знав скільки йому то належить, як він то любив. Ну і я тоді познайомився які там кольосальні скарби є.. і завдяки йому, Леоніду Бачинському, Євген Бачинський, Осип Майданюк, який був першим секретарем українського посольства в Стокгольмі дев'ятнадцятого – двадцятого роках. То ми зібрали величезну і неповторну збірку. І я тоді познайомився з тим і з часом став відповідальним.

Як тільки заснувався музей- архів, і як тільки Ваш батько почав там працювати, продовжуючи справу пана Леоніда, як українська діаспора до цього ставилася? Чи вона підтримувала фінансово це, чи давала певні матеріяли – і якщо ці матеріяли надходили, то як це було? Бо ось, наприклад, я працювала з журналами – з газетами, вірніше, і там газети такого старого часу: 1920 року, 1926 року. Це

просто діаспора віддавала ці газети, чи це потребувалося їх знайти, десь на замовлення, можливо, брати?

- Мм... Я не знаю. Я знаю, що тато збирав це, і Леонід Бачинський збирав це. Діаспора тут піддержувала музей фінансово. Музей до сьогодні після... скільки? Сімдесят кілька літ, ані не мав жодного довгу, крім того, що... за будинок, але то тоді протягом років сплачували. А щодо цих різних збірок, колекцій, то – так. Було... люди з нашої громади цінують, що це значить спадщина. І збирали це, і тоді здавали то в музей. Ті, які це робили, то їх вже нема, але вони вірили в майбутність – важливість зберігати українську культуру. Чи то матеріяли, які вони мали ще з України, чи більшість з того, що вони з діаспори брали то – то, що в нас є.

Також я би хотіла запитати про будинки архіву, тому що зараз їх є наразі два, так?

- Три.

Це від початку було так, чи воно почало розвиватися згодом?

- Спочатку був лише той один будинок, де сироти були у двадцятих роках.

Це той, що зараз жовтенький? Той головний корпус зараз?

- Так. І тоді він став пластовим.. домівкою пласту. Будинок, де знаходяться наші книжки, часописи, газети – це було побудоване може п'ятнайцять літ тому. О.. і тоді є ще третій будинок, на якого ми чекаємо гроші, щоб його розбудувати. То там є тисячі-тисячі подвійних чисел українських книжок, але його треба піднести, щоби там було... атмосфера, протилежність, температура і так далше. То в нас є три будинки. Два будинки, які є, то дуже... вже там є обставини, щоби зберігати наші збірки, а третій будинок, то ми чекаємо щоби відновити.

А цей третій будинок буде на території разом з цими двома чи деінде?

- Так, там само. Так.

Гаразд, коли Ви почали очолювати архів – з якими труднощами Ви стикнулися найперше?

- (сміється) Це було в тисяча дев'ятсот вісімдесят сьомому році. Тато був помер, мама померла, і громада, яка була... (кашляє) в дільничій, таяк інші, переносилася в замістя до Парми й інші. Ну і мало хто цікавився тим, що в нас було, що в нас є. Був такий старенький пан Шуляк – він пережив Голодомор, він був примусований до роботи в німецькій економії під час Другої світової війни. То він там був і він опікувався музеєм, але мало хто інший цікавився. Я знав, що там було і вважав, що це мій обов'язок, щоби займатися тим. І я приїхав – я працював у Вашингтоні для конгресменки, яка була представником Клівленду. І я казав: «Я приїду на рік і зроблю там порядок», то я ніколи не вернувся (сміється). Я зустрів чудову жінку (сміється і глядить дружину по плечі) і ми побралися і залишилися в Клівленді. І ми разом з іншими моїми друзями побудували музей, і що було... були коробки з підлоги до стелі, з книжками, з періодикою, з фотографіями і так далі. З історії неповторні матеріали.. з історії України. І я сказав, що, якщо це музей, то мусить виглядати як музей. І ми почали мати виставки, почали мати доповіді і всілякі такі події. Пан Шуляк був смішний, він казав: «Андрію, це вже стає поважним. Люди починають бачити, що тут щось діється. І відтепер я лише буду їсти часник в суботу і в неділю, а Ви взагалі не можете, бо Ви з людьми стрічаєтесь».

(сміємося всі)

І він був дуже такий так, як змії, що зберігав ту збірку, і дуже гарна людина. І таки ми збудували музей, що я вмів працювати в рамках американської політики, і я знав, де були гроші державні і як їх здобути. І наше гасло було, що ми не лише український музей, а ми є й американський музей. І ми одержали гроші від федерального уряду від штату Огайо, щоби збудувати новий будинок архівний, щоби ту площу паркову і щоби взагалі удержувати нашу працю – і, очевидно, українська громада нас піддержує і ми продовжуємо нашу працю.

Чи були у музею фінансові труднощі?

- (сміється) Кожного року. Але кожного року ми якось даємо собі раду і як принцип, щоби не входити в довг. То – ні. Дотепер, після.. скільки? сімдесят років, то ми вдержуємося без якоїсь кризи, але так, як я кажу, кожний рік є виклик.

На що найбільше йде коштів з музею, тобто це є виставки, можливо, здобування якогось нового матеріалу?

- Ну здобування нового матеріалу – ні. Люди жертвують, дають. Виставки-так. То, очевидно, удержання, опал, елекрика, також ми маємо, щоби захищати.. як то кажуть, маємо, систему сигналізації – алярм – проти якогось вломства і тоді ми маємо кілька платних робітників, то даємо раду.

Але зазвичай у Вашому музею волонтери, так?

- Головно так. Ми маємо платну.. Аніза - то є наш куратор, маємо платну робітницю в нашій крамниці і Влодко – то працює над ремонтом і так далі. Але на загал, то ми є волонтери.

Якщо порівнювати коли Ви прийшли до керування цим музеєм- архівом і теперішні часи, то де діаспора була більше залучена: тоді чи зараз?

- О, зараз, очевидно. Тоді перед тим, перед проголошенням незалежності, то мало хто цікавився музеєм. Були інші справи, і в нас є багато різних організацій: церква, культурні, політичні. Раз Україна стала незалежною, то ми стали цікавими не лише в українській громаді, але й поза українською громадою : «Що у вас є?». І не лише, що в нас є, але і яка є наша така... що ми можемо казати про Україну. Бо про Україну загал мало знав – тепер багато більше, очевидно. Але ми були тим центром знання про Україну, де якщо хтось цікавився – дзвонив чи то з преси, зі загальної публіки, з політичного світу, з державного – то вони все були і до нас часто зверталися, і далі звертаються про знання, про матеріали щодо України.

Як часто і коли до Вас заходять не тільки українці, а й американці або люди інших національностей до музею, аби просто поцікавитися? Є у вас певні відкриті дні або тільки на виставки?

- Ну ми відчинені від вівтріка до суботи, то так приходять люди, щоби відвідати, а тоді як ми маємо якусь виставку, відкриття виставки чи якусь доповідь, то тоді приходять набагато більше, бо ми рекламуємо, що буде такий український поет чи... Ми дуже успішно мали кілька літ тому споминання Чорнобиля, то дуже багато було відвідачів і локальна преса. І тепер, шо є війна, то ми відгукуємося на питання з американської преси, такі як New York Times чи Washington Post, вчора був кореспондент з Японії, а також відгукнулися до кореспондентів з Чехії, зі Швейцарії, очевидно, з України, але також локально дуже багато тепер до нас

звертаються про те, що діється, то ми, очевидно, позитивно відгукуємося до того.

Чи підтримує влада американська архів якимось чином? Можливо, хоча б рекламою.

- Так, влада- так.

Тобто вони дають дозвіл, можуть поширювати інформацію?

- О, взагалі нема проблеми – можна будь-що поширити. Але так, ми дістали grants і далі дістаємо grants. Значить гроші ми діставали від Федерального уряду, від штату, тепер локально є такий податок піддержання культури, то ми дістаємо щороку податок на то. Так як ми кажемо: ми не лише український музей – ми є американський музей.

Я пам'ятаю, коли ми ходили на зустріч до конгресменки, Ви потім мали зустріч з нею. Чи згадувала вона про архів, можливо, якимось чином? Це було тоді, коли ми з Вами їздили... я не пам'ятаю це місце, але це була конгресменка, яка...

- О, то не була конгресменка, то була заступник держсекретаря заграничних справ Америки.

Так, бо в неї була дуже сильна промова про Україну, і потім Ви мали зустріч.

- Так, ми мали зустріч. Вона говорила про український музей- архів - так, в промові. То ми є знані (сміється).

Чи бачите Ви, що після війни пішла більша популярність від іноземців щодо музею-архіву? Не тільки від українців.

- О, так – можна сказати, що так.

Гаразд, і маю до Вас ще питання: яким матеріалом в архіві Ви пишаєтеся найбільше?

- (сміється) ооо... то неможливо сказати, бо всім. Дуже я пишаюся нашим мистецтвом: писанки, кераміка, вишиванки, бандури і так далі. Ті матеріали, які ми маємо з історії України, які видавалися перед і після

Першої світової війни – ми маємо тисячі таких матеріалів. Ми маємо багато-багато кобзарів – найстарший з 1860 року. Уяви собі! Понад 150 років Кобзар. І Грушевського перші видання, багато часописів з України, з діаспорних частин, з таборів біженців після Другої світової війни. Тут фактично неможливо сказати чим я найбільше пишаюся, бо є філіятеля. Ми маємо географічні карти, з котрого... з 17 століття і так далі, то це є дуже цінна збірка і що ми можемо ділитися нею з українськими і неукраїнськими дослідниками. То це є величезна потіха.

Ви також згадали щойно слово «ділитися», то наступне питання, яке би я хотіла поставити: в архіві є дуже багато матеріалів, чи ділитесь Ви ними з іншими архівами, бібліотеками, закладами?

- Так, якщо є запит. Так, що тепер в 2023 році можна робити, то ми працюємо з українськими і неукраїнськими інституціями – оцифруємо ту чи іншу чи десятку сторінку, і тоді електронно посилаємо тим, які зацікавлені. То так – ми ділимося постійно. Ми також фізично ділилися нашими збірками з українським інститутом в Нью-Йорку, з українським музеєм в Нью-Йорку, то ми є завжди готові до співпраці.

Чи є в планах музею оці матеріали, які Ви оцифруєте, дати в безкоштовний онлайн-простір? Можливо, не безкоштовний, але зробити якусь онлайн платформу музею, бо музей є достатньо далеко – в Америці.

- Так, декотрі вже є онлайн, і, очевидно, це є наша така ціль, щоби це зробити, щоби удоступити українську культуру для всіх. То так - ми співпрацювали, співпрацюємо з музеєм Голокосту. Той музей цікавився матеріалами з таборів біженців українців після Другої світової війни. Ми працювали з ... як то називається... з Archival Information Systems в Києві, то вони також оцифрували багато наших матеріалів, то і будемо далі.

То, мабуть, моє останнє запитання: який Ваш найяскравіший спогад про музей?

- (сміється) хмм.. Також тяжко сказати. Може з початком... Дещо після того, як я став директором, а тоді може рік після того, як Україна стала незалежною. І прийшов редактор українського журналу «Всесвіт» Олег Микитенко – дуже видатна людина. І він прийшов такво з чемности, і тоді він побачив, що в нас є, і він сказав: «Боже мій, у Вас є такі речі, що ніде в світі нема – ані в Україні». І казав: «Прийде час, що скажуть передати це

все в Україні». І він сказав: «Ви не смієте це робити принайменше два покоління, щоби упевнитися, що незалежність є дійсна і тривала. Бо був час у 20-х роках, коли українські науковці – Драгоманів і Грушевський і так далі передавали свої архіви в радянську Україну, вірячи, що «ааа.. повстала Україна», а тоді в 30- х роках Сталін нищив то. То ви мусите це зберігати». І я це пам'ятаю, і ми тепер є... будемо зберігати це, ділитися, так як я казав, електронно, з Україною. І подвійні наші... ми маємо дуже багато подвійних матеріалів, які ми будемо посилати в Україну, щоби відновлювати ті бібліотеки та архіви, які потім послідовно і навмисне нищать тепер. Ми віримо в перемогу України і про дальше існування нашої культури, народу, і будемо ділитися- спричинюватися до того. Того потрібно.

Все буде України і її культура, де б ми не були: в Америці, в Австралії чи в Україні! Я дуже дякую Вам за це інтерв'ю і ще раз хочу подякувати Вам за те, що працюю в цьому музеї як дослідниця – це колосальний досвід, бо матеріали такі, від яких просто мурахи йдуть тілом. Тому дуже Вам дякую за цю можливість і дуже була рада з Вами познайомитися.

- І радо нам вітати!

АМЕРИКА — AMERICA

THE CHICAGO HERALD
Published Daily Except on Sundays and Public Holidays, at 211 North Dearborn Street, Philadelphia, Pa.
Subscription for the United States, in Advance, \$3.00 per Annum. Single Copies 10 Cents.
Entered as Second Class Matter, Post Office No. 211 at Philadelphia, Pa., under the Act of October 3, 1917. Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Act of October 3, 1917. Postage paid at Philadelphia, Pa.
Copyright, 1932, by The Chicago Herald, Inc.
Printed at the Chicago Herald, Inc., Philadelphia, Pa.

ЗНАЙСЯ В НО РОКУ

Про це повідомляють деякі американські журналісти. Вони стверджують, що в місті Тампані Сосеті, штат Флориди, знайдено велику кількість золота. Згідно з повідомленнями, це золото належить до стародавньої цивілізації. Уряд США вже вислав експедиційні загони, щоб дослідити цю територію. Зараз там ведуть розкопки, і вже знайдено кілька тисяч фунтів золота. Це величезна знахідка, яку ніхто не очікував.

Ця знахідка в той час, коли Тампані Сосеті, штат Флориди, була одним з найбагатших міст на півночі Америки. Зараз там ведуть розкопки, і вже знайдено кілька тисяч фунтів золота. Це величезна знахідка, яку ніхто не очікував.

Місце, де знайдено золото, було відоме ще в стародавні часи. Тампані Сосеті була великим містом, і в ньому було багато золота. Зараз там ведуть розкопки, і вже знайдено кілька тисяч фунтів золота. Це величезна знахідка, яку ніхто не очікував.

ЩО ДАТИ ПРО СВОЮ ПАРТИЮ АМЕРИКИ

Висока політична партія Америки, яка представляє інтереси мільйонів громадян, стоїть перед важким вибором. Вона повинна прийняти рішення про те, чи виступити проти політичних дій президента Рузвельта. Це рішення буде важливим для всієї країни.

Політична партія Америки, яка представляє інтереси мільйонів громадян, стоїть перед важким вибором. Вона повинна прийняти рішення про те, чи виступити проти політичних дій президента Рузвельта. Це рішення буде важливим для всієї країни.

Політична партія Америки, яка представляє інтереси мільйонів громадян, стоїть перед важким вибором. Вона повинна прийняти рішення про те, чи виступити проти політичних дій президента Рузвельта. Це рішення буде важливим для всієї країни.

Політична партія Америки, яка представляє інтереси мільйонів громадян, стоїть перед важким вибором. Вона повинна прийняти рішення про те, чи виступити проти політичних дій президента Рузвельта. Це рішення буде важливим для всієї країни.

Рідна Школа на Лемкіщині

У Львові, на вулиці Курнак, відкрилася рідна школа для українських дітей. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії. Школа буде працювати з першого вересня. Вона буде навчати дітей української мови, літератури та історії.

РОКОВИНИ МАЙКОВИ

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

Сьогодні бої українських військ в Україні. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ. Вони виступили проти російських військ.

REFUGES FROM UKRAINE

Extorts From Interviews With Fugitives From Ukraine. (Continued)

1. Vladimir Hystok of Nizhnytsk, 18 years old, escaped to Romania on January 10.
2. Petro Hystok, 12 years old, escaped to Romania on January 10.
3. Ivan Hystok, 10 years old, escaped to Romania on January 10.
4. Hystok, 4 years old, escaped to Romania on January 10.
5. Hystok, 3 years old, escaped to Romania on January 10.
6. Hystok, 2 years old, escaped to Romania on January 10.
7. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
8. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
9. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
10. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
11. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
12. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
13. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
14. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
15. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
16. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
17. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
18. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
19. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.
20. Hystok, 1 year old, escaped to Romania on January 10.

ез- мі- них
лі
ані
Бі-
тун
ком
о ле
Б-
ший
і ви-
істів
15 а-
засу-
ізни-
прав
ЕЛІ
ко, в
свят
е зва-
ького
цями
ду бі-
також
іл. Роз

лян, що пробували дістатись до міста і розграбити харчеві магазини. Сильні відділи червоноармійців стріляли до селян і робітників із скоростріліт.

У Харкові ситуація теж дуже

остроюється...
днем. На основі звідомлення шведського часопису революційний рух охопив майже півмільона селян і робітників у самій Київській окрузі.

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Редакція варшавської російської газети "Молви" подала такий лист з одного села черкаського району (б. Київської губернії).

26, червня, 1933.

Дорогий сину! Ми живемо погано, у нас людей їдять, а багато є хат пустих, де вже всі вимерли. От і твоя рідня теж на черзі. Помаленьку доживаємо до жнив, хоч і не своїх.

Ми тебе просимо, напиши, чи ти будеш коли дома.

Землю віддала в колектив, лишилось пів десятини городу, а половину мені відібрали тому що я обробляти його не всилі.

А люди у нас падають як мухи,

їдять листя і полову. Я сама вже дві зими це їм. Вмирають люди на улицах і хоронять їх без попа, кладучи в одну яму по 5 душ.

Прошу тебе, відповідь мені бодай на це писмо, бо може нам більше й не прийдеться писати. Ти напиши, як ви там живете, чи є у вас хліб, бо у нас хліб 4 фунти коштує 20 карбованців.

У нас багато новин, але ви їх певно знаєте. З худоби у нас в селі нема нічого, тільки у декого залишилася корова.

На тім своє писмо кінчу, остаюсь покищо жива і здорова.

Н. Н.

ЗАПОВІДАЄ СОВЕТСЬКО-ЯПОНСЬКУ ВІЙНУ

На зїзді пацифістичного інституту в Банф, Бритиш Коломбія (Канада) голова делегації японських пацифістів Нітобе заповів недалекий вибух большевицько-японської війни за окончне володіння над Східною Азією.

Все вказує, говорив Нітобе, що війна вибухне, як лише о-

редівсім будова військових ула- джень і фабрик большевиками у Східній Сибірі та розбудова другого шляху Сибірської залізниці.

Війну між Японією та Китаєм можна вважати до деякої міри покінченою, а в японсько-американську війну ніхто з я-

Додаток 8 (дата невідома)

повідно до своїх особистих
інстинктів.

ласовий лад в Індії який
милосердя встановляє стан
тя днів, майже приби-
ті до землі, як це бувало в
адженні торгівлі — є ясным
азом режиму проти якого
тупає вислів "змагання до
стя". Ніщо так не було відо-
в Європі, однак відріжню-
ня яке існувало, в дечім
лідувало той лад. Напри-
ад, земельний лад у більшо-
і європейських країв прико-
зав селян невідступно до зе-
і, а закони для підпорядку-
ння умовин навчання фаху,
начали ораничену форму не-
ьництва. Поодинокі люди
гли переходити з одного о-
уга до другого з великою
удністю. Через такі та інші
решкоди, звичайний чоловік
міг "змагання до щастя" за
зумінням американської кон-
итуції.

Найвищий Суд вивчив спра-
про буцімто хитру охорону
пояснив такими словами які
едки мали на умі. Право лю-
ий "змагати до щастя", як
азано, значить: "право зай-
атись якою будь законною
зацею чи вести діло в який-
будь спосіб, однак не нару-
увати тих рівних прав дру-
ого, котрий може збільшити
зій добробут або поширити
зої здібности для осягнення
зого найвищого вдоволення.
вчайне діло та життєве приз-
ачення, торгівля та заняття,
кі самі собою нешкідливі та
аслідувані по всіх громадах та
аняття, які самі собою нешкі-
ливі та наслідувані по всіх гро-
адах від давніх часів мусять
ути свободні в цім краю одна-
ово для всіх людей під кож-
ним оглядом.

— Навпаки: там 80 проц. од-
клярованих противників ниніш-
ної рад. влади. Робітники і се-
ляни чекають не з дня на день,
а з години на годину на іскру.
Цілий світ здригнеться від тієї
пожежі.

*

Нині, в неділю ставили низку
запитів втікачеві з Вел. Украї-
ни Т-ва "Воля".

Слова великого, живогого
скелету робили на зібраних
пригнітаюче вражіння. — На
салі стало тихо. Обличча слу-
хаючих змінялись що хвилини.
Слухали з запертим віддыхом.
Вони дуже затрівожились.

"Прийміть від мене скромну
поміч — каже один зі слухачів,
в якого повисла уділ голова.
Був це робітник С. Грициняк,
що вручив йому 5 зол.

"І я пять, сказав з черги Ан-
дрієць Гриць.

"Я візьму вас до себе нчу-
вати і також дам пять, — про-
сив робітник Михайло Матвіїв.
І численні інші клали робітни-
чу лепту на стіл для цього не-
щасного.

Сумно дякував втікач: Спа-
сибіг вам, перешлю на хліб ді-
тям.

Агатон Добрянський.

Львів, 11 червня, 1933.

ВЕДМІДЬ

(З галицьких малюнків)

Бий Лови! Держи ведмедя!
Клич людей! Подай рушницю!
У бідахи дядька Федя
Він з хліва потяг телицю!

Мужики біжать з дрючками,
Гомін горами лунає,
А ведмідь заліз до ями,
Попоїв і спочиває.

Гей, ведмедю! що-ж ти вдіяв?
Глянь, надходить...

...ршичим міс-
цего величавого бульвару є м
гуча будова — потрійний тр
юмфальний лук неначе брам
збудований цісарем Наполео
ном на пам'ятку його побід
над цілою Європою. Що пра
да, опісля, 1815 року Наполео
на побили злучені цісарі і кор
лі Європи та увязнили його н
острові св. Єлени далеко н
океані, де він і помер. Але Фра
цузи перенесли домовину сво
го героя - цісаря до Парижа т
похоронили його у великій бу
дові, що зветься Палатою Ін
валідів. Там і є гробовець На
полеона, один з найкращих
світі.

В Парижі і на його передміс-
тях є численна колонія Укра-
їнців збігців, що схоронилис-
там, як большевики заняли Ве-
лику Україну. Є їх там до 30
000. Є й Галичани. Одні вчатьс-
в школах другі працюють на
фабриках. Вони мають свої то-
вариства, клуби, редакції га-
зет і т. д. Є там і Український
Музей імени Петлюри, котрого
убив підступно жид - больш-
вик. Паломники звідають укра-
їнські організації в Парижі, цей
музей і гріб Петлюри та озна-
комляться вечером з ширшою
громадою париських земляків.

Вїїзд з Парижа наступить у
8-ій годині рано поспішним по-
їздом. Поїзд мчитьс я стрілою,
минає зразу гарну горбовину,
неначе який город, а дальше
переїздить гористу Бургундію
з руїнами замків на скелях. Ко-
ло години, першої пополудні
поїзд є в місті Базилей, у Швай-
царії, де часто сходяться між-
народні конференції.

Відбувши граничні формаль-
ности, паломники їдуть через
прекрасну Швабську Сидячи

Що оповідає самовидець який вернувся тепер з Радянської України і з Кубані. Америка. Філадельфія. Субота 9 вересня, 1933.

АМЕРИКА — АМЕРИКА

ЩО ОПОВІДАЄ САМОВИДЕць КИЯ ВЕРНУВША ТЕПЕР З РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ І З КУБАНІ

Смертельна катастрофа на шипорі, на четвертину до трьох разів менш з'являється не вилучити нових чортів годів...

Український Празник у Стемфорді

Кожні тижні наші українські брати і сестри, які приїждяють до Америки, щоб працювати у торговельно-промисловій сфері...

ПЕРЕД ВИБОРАМИ

Сьогодні ми живемо в часи великої боротьби за свободу України. Перед нами стоїть велике завдання — виборити собі керівників, які будуть боротися за нашу незалежність...

Але ті чини, що мають бути зроблені, щоб Україна могла стати незалежною державою, це не тільки завдання політиків, але й кожного громадянина...

Дир. о. свідки Терпачівського...

мене, щоби я в імені тисячів її членів зложив найсердечніші бажання щоб ця перша Українська Вища Школа в Америці цвіла і розквіталась, росла і розрослася у каледж та духовну семинарію; стала розсадником хвали Бога, любови до Като-

личу на хвалу Бога, на славу Католицької Церкви та добро українського народу: Нехай розвивається перша Українська Вища Школа у Стемфорді та найживе її фундатор, Їх Ексселенція Кир Константин, на многая, многая літа!

ною. Поки Харків у сїй Галичина ли визволи Польша і М собі руки н ни. Буденни а Пїлсудсь сив до Мос ди.

3 ЛИСТІВ З УКРАЇНИ

Львівське Дїло подає такі вїмки з листів що їх дістали рідні в Галичині з Великої України:

1.

“Дав би вам Бог, щоб вам було як найкраще, щоб вам Господь допомагав, щоб ви усі були здорові і щоб ніколи не були голодні, бо гіршого нема як голод.

Я вже знаю, бо в мене самого ноги попухли з голоду; це мое життя дуже погане і не можу собі ніякої ради дати.

Отож пишу ще раз до вас, до рогий Брате і ти Братово, і ще раз буду вас просити, щоби мені позичили 5 долярів не надовго, на пару місяців. Мені сильне горе. Знаю, що може і вам не дуже добре, але так як мені, то й описати не можна...”

2.

“... Я теж ходжу в поле на роботу за 40 дека хліба. Теж дуже погано себе чую. Боюся щоб не захоріти. Тето, будь така добра напиши до них, хай нам допоможуть, бо ми вже не маємо що їсти і помремо до вїзду”.

3.

“... Я і Оля обезсилені голодом і тяжкими переживаннями.

Хоруємо, дома шпиталь ... на ходимося в страшній нужді, Ви напевно й увити собі не можете. Діти зовсім босі і голі, а осінь за плечима. Заробити я не можу, бо здоровля пропало...”

4.

“Дякуємо вам за 25 золотих. Продукти, що ми взяли за ці гроші, вже доїдаємо і знову загрожує нам голод, бо ми тільки живемо допомогою від маминої рідні і всіх вас”.

5.

“Ми тут не живемо і не вмираємо. В. пухне і ми всі пухнемо. Нікому не бажаємо такого добра. Була в нас корова, то ми продали і зіли був і кїнь, і теж продали і тепер нема навіть одної курки.

Стодоли розбираємо і палимо, бо нема чим палити. Є там трохи засіяного жита та пшениці, але не знаю, хто буде його збирати. Картоплі теж ніодної нема і не буде. Щоби я міг до жнив прожити ... І прошу вас, Ви мені ніщо такого цікавого не пишїть, бо тут дуже строго...”

«» ДЖАНСОН ХОРИЙ

Генерал Гю С. Джансон, голова НРА., захорів і мусів піддатись операції.

Положення ще як коли сів як зруйнува політикацію на сторозити можуть Велика Бриду. На можли Сталін хоби спокій н вигублює вс нергїйне на лоджує мас страшна долдок помилок з часу неї. Замість водом У.Ц. чи Директорним націонати Москви, мотати брех лідарности го народу, і за це. Укладди як Винний, Шумсь часть Січови лялись, осли ми кличами. шевський осник застріле шованого, тів Січових ляно — лиш країнями.

Люди на Україні спокійно дожидають смерти на залізничних вокзалах. Америка. Філадельфія. Субота 9 вересня, 1933. VOL. XXII. №105

STANDARD 101 BELL PHONE, MARKET 2-413
- A M E R I C A -
THE GREATLY ENLARGED
OFFICIAL OFFICE OF THE PROTECTIVE ASSOCIATION
PUBLISHED EVERY TUESDAY, THURSDAY AND SATURDAY
THE PROTECTIVE ASSOCIATION OF GREAT BRITAIN
41 NORTH FRANKLIN STREET
PHILADELPHIA, PENNA.
This has advertising facilities—Write for details on application

АМЕРИКА

Imperia

ЦІНА 3 ЦЕНТ.—ПРИС 3 СЕНТ.

PHILADELPHIA, PA., SATURDAY, SEPTEMBER 9, 1933 VOL. XXII, NO. 105

521 TEL. MARKET 2-413
- A M E R I C A -
THE GREATLY ENLARGED
OFFICIAL OFFICE OF THE PROTECTIVE ASSOCIATION
PUBLISHED EVERY TUESDAY, THURSDAY AND SATURDAY
THE PROTECTIVE ASSOCIATION OF GREAT BRITAIN
41 NORTH FRANKLIN STREET
PHILADELPHIA, PENNA.
This has advertising facilities—Write for details on application

ВЛАДА ПІПЕРА В БЕРДІШІ ПОДРЕШУВАЛА БОГАТО УКРАЇНЦІВ

Давидові Дзю повідомили: Гельфінг-Гітлік. Податковий-Осередок справ арештували, Гітлік не виступав. Про в'язницю Дзю не допитав. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей. Дзю не виступав. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

ЩЕ ПРО СУЗЕННІ ЕКСПЕДИТОРА ДІЛЯ ПЕРЕКРЕЩЕННЯ

Давидові Дзю писав, що до в'язниці з добрим поінформованими. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

КАРНАЛА ВІДВІВ В ОБОРОНІ НАРОДУ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ

Наша газета, відзначаючи, що в Україні відбуваються великі події. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

ПІПЕР ВЖЕ ХОЧЕ НАВІЗИТИСЯ ДО СТАЛІНА

Давидові Дзю писав, що Піпер хоче навізитися до Сталина. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

ЗА ЗНЕВАНУВАННЯ "ОРИЯ ВІДЛОГО"

Давидові Дзю писав, що за зневажання "Орія Відлого". Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

НАЦІОНАЛІСТИЧНА ІМПЕРИЯ КАМОДІВ НАВІЗЛА В БУДЕННИЙ З ФРАНЦУЗЬКОМУ ДОЮ

Давидові Дзю писав, що націоналістична імперія Камодів навізла в буденний з французькому дою. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

СЕСТРИ ВАСИЛІВНИ ВИДАЛИ ЧИТАЮТЬ ДИМ ЧОКІ КАСИ

Давидові Дзю писав, що сестри Василівни видали дим чокі каси. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

МІСЯЧНИК "УКРАЇНА" АНТИ-БО ВОЄННИХ КОРДАМ АМЕРИКАНІ ВІД РОЗВ'ЯЗАННЯ РЕВОЛЮЦІЙНОГО ОСТРОВА КУБА

Давидові Дзю писав, що місячник "Україна" анти-бо воєнних кордам американці від розв'язання революційного острова Куба. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

ЛЮДИ НА УКРАЇНІ СПОКІЙНО ДОЖИДАЮТЬ СМЕРТИ НА ЗЕЛЕННИХ СТАВКАХ

Давидові Дзю писав, що люди на Україні спокійно дожидають смерти на зелених ставках. Чи не було бачити мови. З цих слів розуміється, що податковий-Осередок арештували за підозрою в крадіжці грошей.

Сторінка з адресами та контактними даними: Тел. Маркет 2-413, 521, 41, 1-10. Адреси: 41 North Franklin Street, Philadelphia, Pa.

Додаток 25

копії фотографій, зроблених віденським інженером Александром Вінербергером у 1933 році в Україні. Копії зроблено на основі оригіналу в єпархіальному архіві Відня генеральним вікарієм Ординаріату для вірних усіх Східних католицьких церков в Австрії отцем Юрієм Коласою та надано Укрінформу (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2586067-kardinal-innicer-nezasluzeno-zabuta-postat-casiv-golodomoru.html>)

Страшний голод на Україні. Америка. Філадельфія. Вівторок 8 серпня, 1933. VOL. XXII.

РИКА" — ФІЛАДЕЛФІЯ, ПА., ВТОРОК, 8 СЕРПНЯ, 1933.

і за карту
в, боїться
умає собі,
та то ще
устяють ще
тай треба
лучше не
не християн
му жадних
То спільна
стві значні-
ю і гарні бе

итає ці ряд-
го він не пі-
а на спіль-
и разів чув
священника і
На це рада
ки священни-
час назначе-
літь просто
Впорядчика,
ev. Vladimir
1 street, Jer-
Впорядчик
серпня ще
Заше імя до
ільний обід
замовлення.
тай викорис-
днів, бо пі-
щоби як хо-
лізно, бо та
зня мусить
Се моя ра-

лі аудиторії
ться велича-
м виступить
сіб і будуть
писи та про

наше славне
на яким вар-
чи два а на-
з, а другого

СТРАШНИЙ ГОЛОД НА УКРАЇНІ

Ще в січні ц.р. чванився Ста-
лін, що 61% усього поля й па-
совиск є зісоціалізоване в 220,
000 колективах і 50,000 держав-
них фармах. Заява червоного
царя здавалась усім удачним пе-
реведенням комуністичного пла-
ну, щоби перемінити господа-
рів - хліборобів в пролетарів -
робітників на державних устано-
вах. Наділі цей соціалістичний
розрахунок показався в прак-
тиці злочинним ідіотизмом, що
спричинив дотепер голодову
смерть мільонів селян.

Др. Отто Шіллер, знавець хлі-
боробства при німецькій амба-
саді в Москві, написав строго
научну працю, в якій виказує
наглядно статистичними факта-
ми, що в 1932 році навіть ма-
ленька частина п'ятилітки не
вийшла в хліборобстві, так як
міркували комуністичні доктри-
нери. Глупа комуністична гос-
подарка довела до того, що най-
богатші в родючу землю околи-
ці, як Україна, Північний Кав-
каз (Кубанщина) і Поволже,
стоять тепер зарослі хабаззям,
а нарід мре з голоду мільонами.

Політика большевиків пря-
мує до того, щоби задоволити у
першій мірі армію, промисло-
вих робітників й своїх урядов-
ців. Московські тирани бояться
тих трох суспільних верств, що-
би вони не збунтувалися і не о-
прокинули їх влади. Через те
вони грабили увесь хліборобсь-
кий стан, щоби нагодувати тих,
яких лякались найбільше.

Пійшло до того, що від селян

що з наших селян, з головної і
корінної верстви на Україні ос-
тають тільки виснажені й до-
краю знеможені недобитки.

Поки ще червона Московщи-
на не вигубила у щерть селян-
ства, основи нашої нації, ра-
туймо його. Нема у нас ні сили
ані змоги подати їм поміч, але
є можливість представити страш-
не положення тим, що можуть
ту поміч дати.

За буденними і менше варт-
ними справами не забуваймо,
що без помочі світа мільони у-
країнських селян згинуть від
найстрашнішої, бо голодної
смерти.

Відкладати таке діло у той
час, де кожної днини голод за-
бирає тисячі наших людей, бу-
ло би таким злочином, якому і-
мени нема.

Використаймо Український
Тиждень на Світовій Виставі на
це, щоби порозумітись між со-
бою в справі делегації до Ва-
шингтону й щоби проголосити
між Американцями страшний
стан хліборобів на Великій Укра-
їні. Запросім визначних бесід-
ників, що зуміють зворушити
американську суспільність до
несення помочі, а крім того роз-
киньмо тисячі летючок з описа-
ми тих голодових страхіть, від
яких вмирає українське насе-
лення.

Якщо ми зуміли опозорити
ляцьку пацифікацію, чи не зу-
м'ємо під осуд світа тих пе-
кольних мук, які переживає наш
нарід в московських обіймах від

У Сп

ДО СЕКРЕТА

Головна Канце-
лає до Відділів усі
Організації.

Секретарі одер
переходу членів до
на сплату довжних

Таксамо залуче
тарі повинні прочи

Головна Канце
і пояснень та розс
могло правильно і
своїх членів одна
справу, тим радше
Головна Каса одер
також і Відділи ді

Пригадується
новій системі має
бисто забезпечен
життя.

Перше треба
із старої до нової
Головна Управа і
Члени переходять
На це дозвол
діння.

ЧУЖІ ЦІНЯ

Як Поляки заці-
їнськими виш
родньою но
дбають пр
мі Укр

У львівському
дин дописувач:
В 12. числі по-
пису "Блюц"
1933, оповідаєт
польського "Ба
Народнього Пр
шаві можна бу:

не Ваше ім'я до
спільний обід
Вас замовлення,
нехай викорис-
ка днів, бо пі-
ке щоби як хо-
і запіздно, бо та
влення мусить
не. Се моя ра-

салі авдиторії
деться велича-
якім виступить
осіб і будуть
пописи та про

я наше славне
д, на яким вар-
р чи два а на-
ма, а другого
українського
ро дочекаємо-

пиро жалувати
а не був. Стра-
ініше а у Стем-

ши цей допис
гим, говорять
і заложім чим
комітет який
здадегідь за
р Дей вставай-
і до зорі і їдь-

о Стемфорд за
а доброї пів-

вертайтесь до
настрою, що
сега нашого
ського торже-

мований Й.

ДОМНИХ ЖІ- УСТЕ

Й., 2. серпня
епер займала-
же виключно
динами в тім
бездомних жі-
було. Аж ось
Добродійнос-
кількість без-
сте, а число

міркували комуністичні доктри-
нери. Глуна комуністична гос-
подарка довела до того, що най-
богатші в родючу землю околиці,
як Україна, Північний Кав-
каз (Кубанщина) і Поволже,
стоять тепер зарослі хабаззям,
а нарід мре з голоду міліонами.

Політика большевиків пря-
мує до того, щоби задоволити у
першій мірі армію, промислових
робітників й своїх урядовців.
Московські тирані бояться
тих трох суспільних верств, що-
би вони не збунтувалися і не о-
прокинули їх влади. Через те
вони грабили увесь хліборобський
стан, щоби нагодувати тих,
яких лякались найбільше.

Дійшло до того, що від селян
зрабували навіть те збіжжя, що
було призначене під засів. Так-
само позбирали худобу на мясо
для міського населення і оста-
вили хліборобів без поживи і
без ніякої надії на поправу жит-
тєвих умовин.

Підходяча осінь і зима учин-
ють Україну, Поволже і Північ-
ний Кавказ великим цвинтарем,
якщо Америка й Европа
не поспіять з помічю голоду-
ючим. В Німеччині проголоше-
но один тиждень збірки на до-
помоги Великій Україні. Добрі
люди в Америці роблять заходи
у Вашингтоні, щоби ратувати
загрожєні голодом округи.

Др. Евалд Амменде, секретар
конгресу народів Європи, що
відбуває збори у Відні, просив
католицьку пресу, щоби видала
покликання до цілого світа в спра-
ві ратунку для голодуючих в і-
м'я християнського милосердя.

На Кубанщині є великий ні-
мецький округ "Друсак", що
лежить в самій середині голоду-
ючого Півдкавказя. Один ко-
лоніст пише: — Користуючись з
особливих привилєїв, якими
большевицький уряд наділив
наш округ, ми господарили сво-
ім ладом і через те у нас голо-
ду нема. Довкола нас лютєє

мени нема.

Використаймо Український
Тиждень на Світовій Виставі на
це, щоби порозумітись між со-
бою в справі делегації до Ва-
шингтону й щоби проголосити
між Америкацями страшний
стан хліборобів на Великій Укра-
їні. Запросім визначних бесід-
ників, що зуміють зворушити
американську суспільність до
несення помочі, а крім того роз-
киньмо тисячі летючок з описа-
ми тих голодових страхіть, від
яких вмирає українське насе-
лення.

Якщо ми зуміли опозорити
ляцьку пацифікацію, чи не зумі-
ємо під осуд світа тих пе-
кольних мук, які переживає наш
нарід в московських обіймах від
тільки діт. А найважніше, чи не
зуміємо придбати помочі від
тої Америки, що ратувала Бел-
гію, Арменію і всюди давала
поміч, де тільки було треба?

Скликуймо віча, уладжуймо
маніфестаційні походи, заінтере-
суймо добродійні установи й
милосерних визначних Амери-
канців, добиваймося проголо-
шення в пресі, напискаймо ка-
ших послів й сенаторів у Ва-
шингтоні, чинім усьо, що тіль-
ки можливе, щоби Злучені Держ-
яви зрозуміли вповні траге-
дію конаючої з голоду Украї-
ни.

Наші часописи повинні негайно
розпочати печатання голо-
дових звітів в англійській мо-
ві і не вгавати поти, поки не
добудемо американської помо-
чі.

Делегація, що поїде до Ва-
шингтону, мусить мати готовий
меморіал з датами і фактами,
щоби передати усюди, де буде
треба. Акція мусить бути і швид-
ка і основна, така щоби через
промахи не загубити справи.

Зрозуміймо, що ще ніколи в
історії нашого народу не було
для нас такої загрози, як у під-
ходячих кількох місяцях. Якщо
не наспіє начас пожива для де-
сятків міліонів українського на-

Головна управа Провиді
Члени переходять без це
На це дозволив доб
діння.

ЧУЖІ ЦННЯТЬ НА

Як Поляки зацікавилися
їрськими вишивками
родньою пошою, а
дбають про своє с
мі Україні

У львівському Ділі і
дин дописувач:

В 12. числі польського
пису "Блюш" з 25. 4
1933, оповідається, що
польського "Базару То-
Народнього Промислу
шаві можна було в бер-
року оглядати костюм
піджами, настільники, роб-
жіночі торбинки, роб-
машнього полотна і п-
ні.волинськими і поліс-
шивками, розумієтьс-
ськими, як це й на фо-
видно, хоч слова "укр-
ніде не вжито.

Виставку уладила
Бекова й інші Польк-
поширення нової мод-
ли вбрані в сукні з д-
го.полотна, прикраш-
кими і волинськими
ми, які вишили сільс-
Вражіння було вел-
пані - чужинки зам-
комплети з чорними
ми вишивками, а жі-
амбасадора хоче ули-
ден парті", де мають
вати сукні з народн-
ками.

Читаєш і радуєш
богата українська к-
ка прина, така вели-
диво. Ясніла вона св-
вже тоді, коли у К-
фія блистала горде-
жами, а про її сус-
Галь умів лише те с-
вони дикі, варварс-
тим людям знані, і
вельних справах пе-

Демонстрації проти Москви що виголюдує на смерть мільйони людей на Радянській Україні. Америка. Філадельфія. 17 жовтня 1933. VOL. XXII.

AMERICA—AMERICA THE UKRAINIAN NEWSPAPER... SUBSCRIPTION for the United States... 612 N. Franklin St., Philadelphia, Pa.

Українці під віднем в 1683 році... Австрія мавши не діставши під українську владу... Стамбул Самбірщини

Мандрівна українська опера в Америці... Українська пісня та український танець зробили для популяризації українства в Америці...

Українська опера в Америці... Українська пісня та український танець зробили для популяризації українства в Америці...

Українські вечірні парохіяльні школи в Америці

Прогомоніли голоси радості з нагоди посвячення першої української католицької вечірньої школи у Стеффорді Коннектикут... Але основою що має достарчити цієї вечірньої школи ученикам, мають бути наші українські парохіяльні школи.

Мандрівна українська опера в Америці

Українська пісня та український танець зробили для популяризації українства в Америці... Мандрівна українська опера в Америці...

Українські вечірні парохіяльні школи в Америці

Прогомоніли голоси радості з нагоди посвячення першої української католицької вечірньої школи у Стеффорді Коннектикут... Але основою що має достарчити цієї вечірньої школи ученикам, мають бути наші українські парохіяльні школи.

Демонстрації проти Москви що виголюдує на смерть мільйони людей на Радянській Україні

В Галичці, на Буковині, в Чехо-Словаччині, в Америці, в Канаді, навіть в Південній Америці, одним словом по всьому світу ставлять Україну як одну родину в обороні Великої України що вмирає у голодних жупках під зарпимою владдою совєтської Москви.

Демонстрації проти Москви що виголюдує на смерть мільйони людей на Радянській Україні

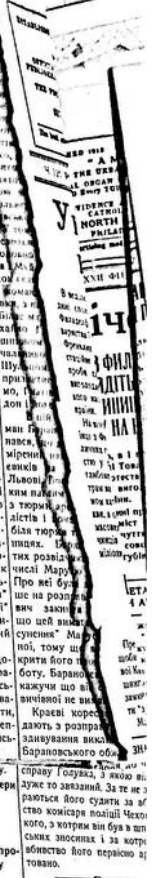
В Галичці, на Буковині, в Чехо-Словаччині, в Америці, в Канаді, навіть в Південній Америці, одним словом по всьому світу ставлять Україну як одну родину в обороні Великої України що вмирає у голодних жупках під зарпимою владдою совєтської Москви.

Мандрівна українська опера в Америці

Українська пісня та український танець зробили для популяризації українства в Америці... Мандрівна українська опера в Америці...

Демонстрації проти Москви що виголюдує на смерть мільйони людей на Радянській Україні

В Галичці, на Буковині, в Чехо-Словаччині, в Америці, в Канаді, навіть в Південній Америці, одним словом по всьому світу ставлять Україну як одну родину в обороні Великої України що вмирає у голодних жупках під зарпимою владдою совєтської Москви.

Але вибори... Мусимо бути готові до того, що Москва має намір... Мусимо бути готові до того, що Москва має намір... Мусимо бути готові до того, що Москва має намір...

Manifestation. Manifestation Parade and Rally. Український музей-архів. Неділя,
21 червня 1953, Newark

53

The Ukrainian Manifestation Committee
of the State of New Jersey

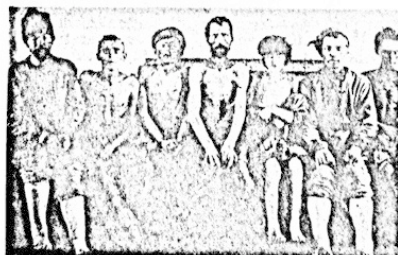

A REMINDER FOR THE WEST — A WARNING FOR THE FUTURE!

MANIFESTATION PARADE and RALLY

SUNDAY, JUNE 21, 1953

NEWARK, N. J.

In commemoration of the death of over 6 million Ukrainian victims
of the Soviet Russian instigated and fostered famine in Ukraine in 1932-33.

TORTURED BUT UNCONQUERABLE UKRAINE

Artificial famine in Ukraine (1932-33) — method of Russian policy of "peace" and building of Communism

by John F. Stewart

Chairman, Scottish League for European Freedom

Twenty years have passed from the time when was perpetrated the most appalling crime in history, the famine deliberately planned by Moscow in Ukraine, in the years 1932-1933.

By this almost incredibly atrocious deed more than 6 million Ukrainians died of sheer starvation.

This happened in the smiling Ukraine, agriculturally the richest country in Europe, the owner of the famous black soil.

There was no natural cause for this famine; it was purposely created by Moscow to break the resistance of the Ukrainian peasants to the collective farm system — a system of slavery, to "teach the Ukrainians a lesson" by the grim method of starvation, to force them to recognize the supremacy of Russia, to accept Russian domination over Ukraine.

There was no excuse of, say, a drought or bad season. Statistics later available showed that crops harvested in 1932 were good and the yield was sufficient to feed the Ukrainian population for two years and four months. But all the grain was loaded into special trains as soon as it was threshed, and immediately appropriated by the Soviet-Russian government. The bursting carloads rolled northward to feed the bureaucrats of Moscow or to finance and to support the Chinese Communist revolution. With the Ukrainian grain grown by the Ukrainian people who were dying of hunger the Soviet Russians were depressing the world markets by dumping. At the time of famine in Ukraine, Russian ships which put into Belgian and Dutch ports invited all and sundry to dances, banquets and other free entertainments on board to show how bursting with food the U. S. S. R. was, and what a happy land was this. Could anything be more brutal and more cynical? At the very moment when the Soviet authorities were knowingly murdering millions through the theft of their food, they were flaunting their abundance in the eyes of Western Europe, and pouring it out for nothing.

Having mastered Ukraine, after its heroic and long struggle, the Russians set as their goal the task of denationalizing it, destroying it spiritually and nationally by proceeding to make of the multinational U. S. S. R. a single Red Russian Empire. Since Ukraine was the richest republic of the U. S. S. R. and the second in size after Russia, the Russians decided to subdue it at any cost. They entered upon the path of provocation, terror and physical annihilation of whole masses of the people, a policy which was well known to the Russian Tsars which has been followed during the entire period of Russian domination and which is still continuing.

Article. Mournful anniversary of the Kremlin-organized mass famine in Ukraine.
Травень 1973 рік. Український музей-архів у Клівленді.

SOVIET RUSSIAN GENOCIDE IN UKRAINE!
40th ANNIVERSARY OF THE MAN-MADE FAMINE (1932-1933)

FELLOW AMERICANS! FRIENDS OF FREEDOM!

This year of 1973 Americans of Ukrainian ancestry and Ukrainians the world over are observing the

MOURNFUL ANNIVERSARY
Of The
KREMLIN-ORGANIZED
MASS FAMINE
In
UKRAINE

Victor Cymbal: "The Year 1933"

"Soil"
Oil By Bohdan Pevny

Ukrainian Art Gallery; Ukrainian Orthodox Center, Bound Brook, N.J.

Cosmopol members and detachments of the Red Army and the GPU, who indiscriminately confiscated all the grain and food products they could find. This vital food was transported by freight cars to Russia, and subsequently exported abroad. From the proceeds of the sale, the Kremlin was buying industrial machinery and equipment for the "rapid industrialization" of the USSR. Simultaneously, the GPU units were **arresting and executing all those who refused to give up their food!**

THE DEATH HARVEST IN UKRAINE

This barbarous policy of **Moscow-instigated genocide** soon led to the **shocking and unprecedented famine in Ukraine in the spring and summer of 1933!**

The great shadows of famine fell upon the Ukrainian villages. The average diet soon disintegrated to that of potatoes, beets and pumpkins. From the "breadbasket" which is Ukraine, hungry people began traveling in ever-growing groups to neighboring areas, especially to **Russia, where there was no famine!** In the spring of 1933 people began to die by the thousands! Despite police blocks, thousands fled to the cities in search of food, but finding none, they died on the streets of Kiev, Kharkiv, Odessa, and other cities of Ukraine!

Malcolm Muggeridge, noted British journalist

who toured Ukraine at that time, wrote:

.....A merciless war is being waged by the Soviet government against the peasants. The battlefield is truly ruined, but the struggle is going on. One can see... the millions of peasants dying from hunger, and the soldiery of the GPU, implementing the orders of the proletarian dictatorship. They have thrown themselves upon Ukraine as famished vultures. They have executed and deported millions of peasants, sometimes entire villages. Thus, they have succeeded in transforming the richest country in the world to a desert, full of melancholy.....

Ukrainian and foreign specialists estimate that at least

7,000,000 UKRAINIAN, MEN, WOMEN AND CHILDREN

died from mass starvation and hunger, while other millions were deported to slave labor camps throughout the USSR or were executed!

WORLD REACTION TO KREMLIN-MADE FAMINE IN UKRAINE

The Soviet government flatly denied that Ukraine was starving and that there was a famine in Ukraine.

But despite tight Communist censorship, the Western world quickly became aware of the catastrophe in Ukraine. Theodore Cardinal Innitzer, Archbishop of Vienna, made a moving appeal to the "world's conscience" to assist the starving people of Ukraine.

On September 29, 1933, Johan Ludwig Mowinkel, Prime Minister and Foreign Minister of Norway, raised the matter of the famine in Ukraine at the Council of the League of Nations.

On September 16, 1933, Dr. Ewald Amende, Secretary General of the Congress of European Minorities, also appealed to the world governments to provide relief for Ukraine.

The International Red Cross in Geneva made incessant efforts to bring international assistance to Ukraine.

Extensive reports about the unprecedented famine in Ukraine appeared in the American, Canadian, British, French, Belgian, Dutch and Italian press.

But the Soviet government rejected any demarche, even failing to reply to innumerable

inquiries, flat famine in Ukra

The U.S. Co misery which in Ukraine.

On May 28, of New York lution (H. Res for instigating as a means lation and d cultural and na

His resolutio

Resolve sentatives those who ine in U affliction, ful and la

Regrettably, well about th dustrialists an business as us nian wheat at that millions hunger becau wheat to sell f

RUSSIA

Americans!

The USSR cutting the U peoples ens

In Ukraine lectuals were have already |

Yuriy Shuk! Shukhevych, surgent Army on and off s labor; Leon

Cybernetics s psychiatric w Ukranian his

Dzyuba—writ hard labor; old Ukrainian novil Papers— of exile; Myl sity professor

inquiries, flatly denying the existence of the famine in Ukraine!

The U.S. Congress was not unaware of the great misery which the Kremlin deliberately fostered in Ukraine.

On May 28, 1934, Congressman Hamilton Fish of New York introduced a Congressional Resolution (H. Res. 339), which condemned the USSR for instigating the famine, which it "used... as a means of reducing the Ukrainian population and destroying the Ukrainian political, cultural and national rights..."

His resolution read:

Resolved, that the House of Representatives express its sympathies for all those who suffered from the great famine in Ukraine which brought misery, affliction, and death to millions of peaceful and law-abiding Ukrainians.

Regrettably, although the world-at-large knew well about the tragedy of Ukraine, Western industrialists and businessmen proceeded to "do business as usual with the USSR," buying Ukrainian wheat at cheap prices, heedless of the fact that millions of Ukrainians had perished from hunger because Moscow had taken away this wheat to sell for profit abroad.

RUSSIA, THE UNCHANGEABLE

Americans!

The USSR has not changed since 1933! Today the Kremlin is ruthlessly oppressing and persecuting the Ukrainian people and other captive peoples enslaved by Communist Russia.

In Ukraine alone, over 100 Ukrainian intellectuals were arrested in 1972; many of them have already been sentenced to long prison terms:

Yuriy Shukhevych, 39, son of General Roman Shukhevych, Commander of the Ukrainian Insurgent Army (UPA), who has been imprisoned on and off since the age of 15—9 years at hard labor; Leonid Plyushch, 33-year-old Ukrainian Cybernetics specialist—indefinite detention in a psychiatric ward; Valentyn Moroz, 36-year-old Ukrainian historian—9 years at hard labor; Ivan Dzyuba—writer and literary critic—5 years at hard labor; Vyacheslav Chornovil, 35-year-old Ukrainian journalist and author of *The Chornovil Papers*—7 years at hard labor and 5 years of exile; Mykhailo Osadchy—writer and university professor—7 years; Ihor Kalynets, poet and

writer—3 years, and many others.

Moscow is also savagely Russifying the three Baltic states of Estonia, Latvia and Lithuania, and other non-Russian countries such as Byelorussia, Georgia, Armenia, Azerbaijan and Turkestan!!

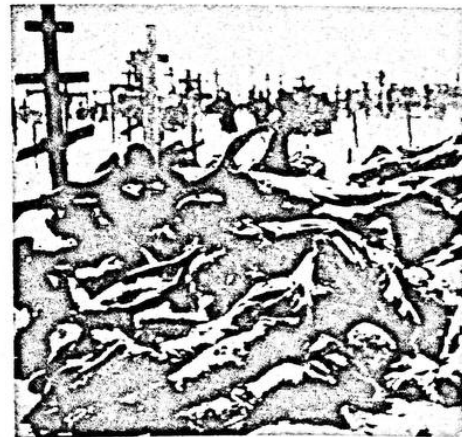
Some 3 million Soviet Jews are subjected to rampant anti-Semitism instigated by the Kremlin; heavy exit taxes, ranging from \$2000 to \$25,000 per person, are imposed on Jews wanting to emigrate to Israel.

All the religions in the USSR—Catholicism, Orthodoxy, Protestantism, Judaism and Islamism—are persecuted. The exception is the Russian Orthodox Church, which supports the Soviet regime.

American Friends of Freedom!

The economic situation in the USSR is precarious. There are food and meat shortages, as well as inadequate supplies of other basic necessities of life. Therefore, the Kremlin is frantically purchasing grain from the United States, Canada and Western Europe.

This is because the Soviet government is spending huge sums of its budgets for armaments and aggressive ventures in Cuba, Vietnam, the Middle East and elsewhere.

Death Harvest in Ukraine:
Victims of the man-made famine in 1933 in
Ukraine at a mass burial place.

The People are Yoked

AMERICANS!

Forty years ago, the Soviet government committed the horrendous crime of genocide by murdering through planned famine over 7 million Ukrainians!

This is the government which is now getting our trade and which is seeking to receive our

loans under the most advantageous economic conditions!

We appeal to you to join us in this mournful manifestation and to voice your support of Ukrainians and other captive peoples. Their fight for freedom and human rights is also the concern of a Free America!

UKRAINIAN CONGRESS COMMITTEE OF AMERICA

May, 1973

The New York Times
MONDAY, SEPTEMBER 21, 1953.

UKRAINIANS MARCH IN PROTEST PARADE

**10,000 Here Mark Anniversary
of the 1933 Famine—Clergy
Join in the Procession**

A march up Fifth Avenue and a mass meeting at Manhattan Center yesterday marked the twentieth "Memorial Manifestation" of that dark hour in the history of the Ukraine when 6,000,000 inhabitants of the Russian "granary" were starved to quell the resistance of an independent people to the Soviet regime.

In the line of march were an

estimated 10,000 Americans of Ukrainian descent. They gathered at Washington Square, as many of their compatriots had done on Nov. 18, 1933, in a protest parade that moved up Fifth Avenue to Thirty-fourth Street and hence to the meeting place on Eighth Avenue.

In the twenty years that lie between the "great famine" of 1932-33 and now, speakers at the Manhattan Center meeting said, the world has been taught a practical lesson—that Moscow has embarked on a course of other "genocidal acts" including mass executions and deportations.

Among the marchers were some in native costumes, wearing red or black high boots. Clergy in the procession included Bishop John, Metropolitan of the Ukrainian Orthodox Church of America, and Archbishop Ihor of the New York diocese.

Masses were held in Orthodox churches for those who fell victims

of the famine. The parade sponsoring committee, the Ukrainian Congress Committee of America, said that the Soviet had used the famine to reduce the Ukrainian population and to destroy the political, cultural and national rights of the Ukrainians.

Manhattan Center was filled with more than 3,000 persons and hundreds more stood on the sidewalks at Thirty-fourth Street.

Prof. Rafael Lemkin, author of the United Nations Convention against genocide, said that high crimes had been employed 100 years ago against the Irish.

Representative Arthur G. Klein of the Nineteenth Congressional District urged that the fight for Ukrainian liberation be continued.

Resolutions adopted at the mass meeting appealed to the people of America to support the Ukrainians and other captive peoples behind the Iron Curtain.

Document. National Committee to commemorate genocide victims in Ukraine 1932-33. 15 квітня 1983 року. Український музей-архів у Клівленді.

101-11-22-83

**NATIONAL COMMITTEE
TO COMMEMORATE GENOCIDE VICTIMS IN UKRAINE 1932-33**
**КРАЙОВИЙ ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ
ДЛЯ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТИ ЖЕРТВ ВЕЛИКОГО ГОЛОДУ В УКРАЇНІ В 1932-33 РОКАХ**

Secretariat: 5004 Old York Rd., Philadelphia, Pa. 19141
Financial Affairs: P.O. Box 17A, 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07303

Tel.: (215) 457-5471
Tel.: (201) 451-2200

15-го квітня 1983

До
Вельмодостойних Членів Почесної Президії та
Вископоважаних Членів Екзекутиви
Крайового Громадського Комітету
для Вшанування Пам'яті Жертв Великого
Голоду в Україні в 1932-33 рр.

Ваша Достойносте !

Цим маємо честь
повідомити Вас, що чергове Пленарне засідання керівних
органів Крайового Громадського Комітету відбудеться в
суботу, 30-го квітня 1983 року, в приміщеннях кафетерії
при Українському Католицькому Митрополичому Соборі Непорочного Зачаття у Філадельфії, при Бравн і Франклин вулицях.
Початок о год. 11-ій рано. Порядок нарад звичайний.

При цій нагоді дозволяємо собі пригадати, що найближчою акцією в Пошану Жертв Голоду 1932-33 рр. буде всекрайовий і соборно-єкуменічний молитовний здви́г у Церкві-Пам'ятнику Жертвам Голоду св. Андрія у Савт Бавнд Бруку, Н.Дж., в неділю 15-го травня 1983 р. Богослужби розпочнуться о год. 8:30, Божественна Літургія о год. 9:30, а Панахида з участю прапорів ветеранських і молодечих організацій о год. 11:-ій допoлудня.

Жалібна академія - концерт розпочнеться о год. 3-ій пополу́дні в Українському Культурному Осередку.

Ділова Президія надіється, що всі члени Крайового Громадського Комітету, якщо лише матимуть змогу, візьмуть участь у молитовному здви́зі та жалібній академії - концерті.

Щоб заповнити придбання квитків вступу на жалібну академію-концерт, просимо негайно зголосити нам свою участь, щоб ми могли зробити резервації.

Вітаючи Вас всім добром, остаємося з висловом

правдивої до Вас пошани.

Мешеро
Проф. д-р Петро Стерчо
голова

За Екзекутиву КГК :

Н. Пазуник
Проф. д-р Наталія Пазуник
секретар

WASHINGTON OFFICE: 2615 30th Street, N.W., Washington, D.C. 20008. Tel.: (202) 234-2330
NEW YORK OFFICE: 140 Second Avenue, Suite 21, New York, N.Y. 10003. Tel.: (212) 477-1054

NATIONAL COMMITTEE
TO COMMEMORATE GENOCIDE VICTIMS IN UKRAINE 1932-33
КРАЙОВИЙ ГРОМАДСЬКИЙ КОМІТЕТ
ДЛЯ ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТИ ЖЕРТВ ВЕЛИКОГО ГОЛОДУ В УКРАЇНІ В 1932-33 РОКАХ

Secretariat: 5004 Old York Rd., Philadelphia, Pa. 19141
Financial Affairs: P.O. Box 17A, 30 Montgomery Street, Jersey City, N.J. 07303

Tel.: (215) 457-5471
Tel.: (201) 451-2200

15-го квітня 1983

До
Хвальної Управи

Раді Крайових Українських Католицьких Товариств "ОБНОВА"
На ружч. м.с.ра. Романа Данилевича

Вельмишановні Пані і Панове !

На заклик Їх Блаженства Митрополита Мстислава, Первоієрарха Української Православної Церкви на зібранні представників організованого громадянства 29-го січня 1983 р. в Бавнд Бруку, створено "Крайовий Громадський Комітет для вшанування Пам'яті Жертв Великого Голоду в Україні 1932 - 33 років". Участь Вашого представника на цьому зібранні, або його включення під час одного із наступних засідань, запевняє Комітетові і справі, для якої він створений, високий моральний авторитет і широку громадську організаційну базу.

Акція пригадки трагічного 50-річчя російсько-більшовицького геноциду на Україні в її релігійному, національному, людському, суспільному, культурно - мистецькому, науковому, освітньому, господарському й політичному аспектах - це одноразова і неповторна нагода подати світові правдиве свідчення і об'єктивні факти про цей тоді замовчаний і далі замовчуваний фальшований і перекручуваний період історії нездоланого українського народу. Вона ви - магає від нас тепер великого і невідкладного зусилля.

З відповідальністю за гідне виконання цього многогранного завдання, Президія Комітету звертається до Вашої Хвальної Організації з проханням вилати до його каси принаймні \$100.00 доларів на покриття перших найконтинентальних видатків у праці його референтур. Крім цього залучуємо збіркові листи, які просимо повернути нам з пожертвами. Над придбанням фондів для дальшої праці Комітету, його Фінансова Референтура приготувала відповідний план. Чеки слід виставляти на :
та посылати на адресу : Committee on Genocide in Ukraine
с/о Ukrainian National Association
30 Montgomery Street - 3rd floor
Jersey City, New Jersey 07303

Залучуємо відворотну заадресовану коверту.
В надії на позитивне поагодження цього прохання,

остасось з правдивов пованов,

Петро Стерчо
Д-р Петро Стерчо
голова

Едвард Попіль
Едвард Попіль
голова фінансової комісії

Д-р Роман Барановський
організаційний референт

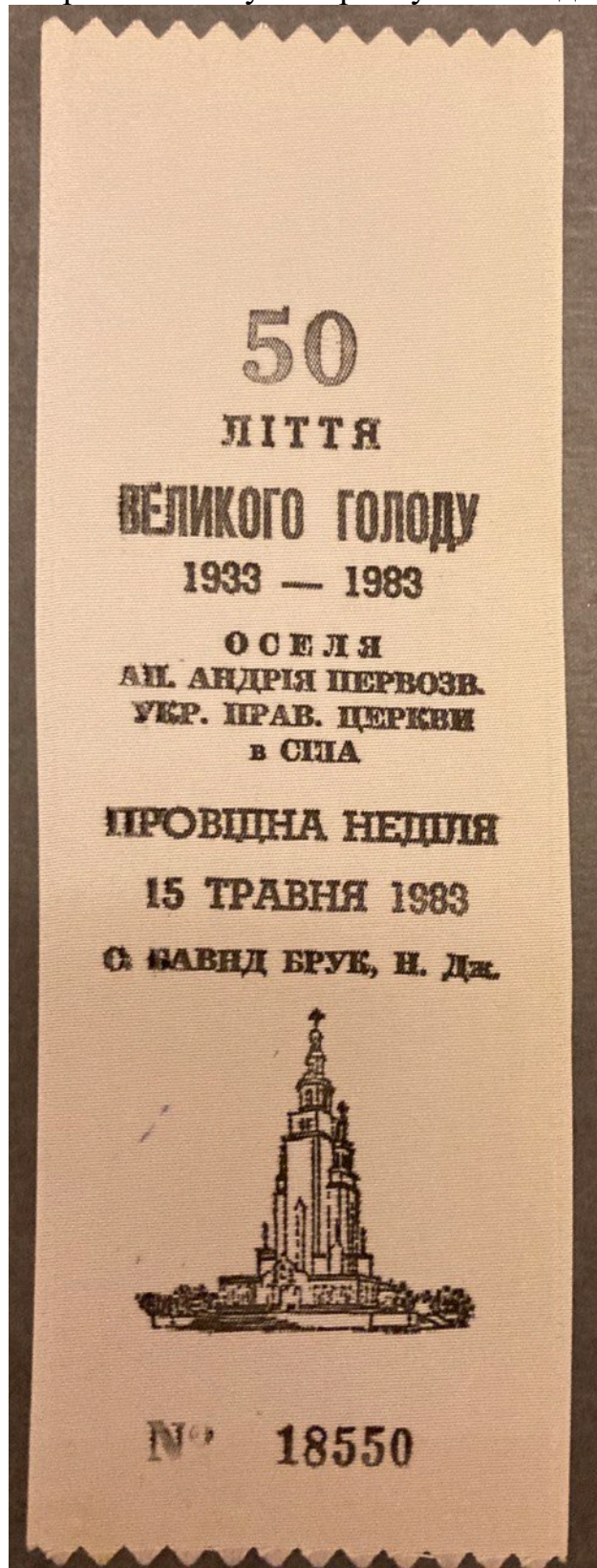
Залучуємо чеком на суму \$ _____ пожертву на праці Крайового Громадського Комітету для вшанування Пам'яті Великого Голоду в Україні 1932-33 рр.

від: _____
_____
_____

Додаток 41

Квиток. 50 ліття Великого Голоду 1933- 1983. № 18550.
Український музей-архів у Клівленді.

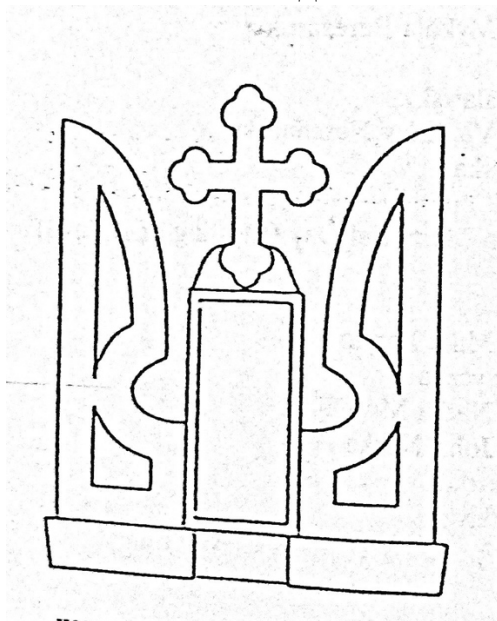

Книга пам'яті. Ukraine breadbasket of Europe 1933. Український музей-архів у Клівленді.

Додаток 43

Книга пам'яті. Remember 1933 Пам'ятай. Ст. 4. Український музей-архів у Клівленді.

Додаток 44

Книга пам'яті. Remember 1933 Пам'ятай. Ст.7 . Український музей-архів у Клівленді.

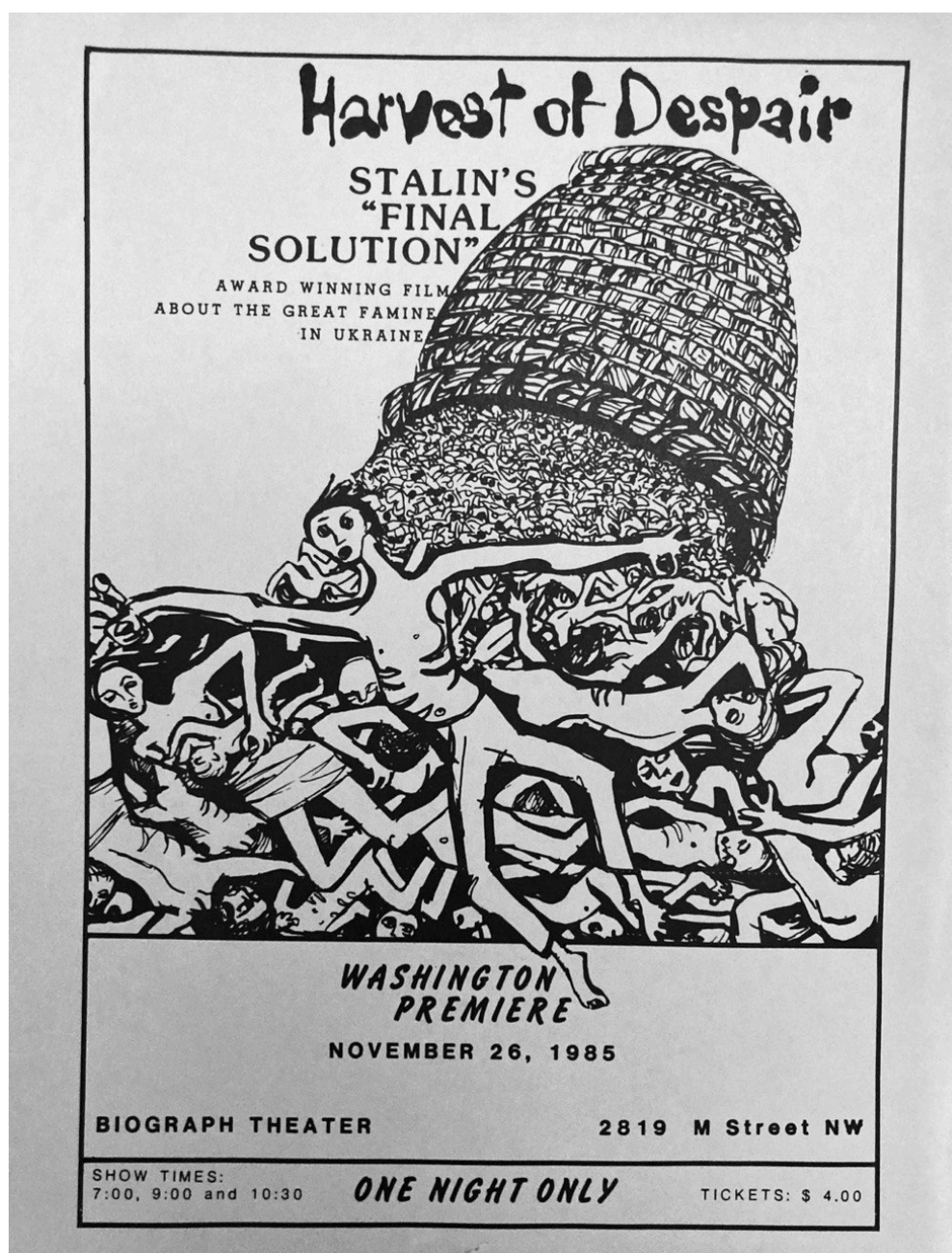

ЗБІРКА МОЛОДІ (У.П.Л.) ПІДЧАС МІСЯЦЯ ЧЕРВНЯ

YOUTH COLLECTION (U.O.L.) DURING THE MONTH OF JUNE

\$130.00

Poster. Harvest of Despair Stalin's "final solution". Український музей-архів у Клівленді.

Додаток 46

Poster. 1932 Remember 1933. 7,000,000 Ukrainian victims of communist genocide.
October 2 1982. Cleveland, Ohio. Український музей-архів у Клівленді.

Ukrainian Congress Comettee of America. Newspaper. Russia should be put on trial for starvation of over 7,000,000 Ukrainians in the famine. Famine Holocaust in Ukraine 1932-1933 organized by Moscow. April 1983. Український музей-архів у Клівленді.

RUSSIA SHOULD BE PUT ON TRIAL FOR STARVATION OF OVER 7,000,000 UKRAINIANS IN THE 1933 FAMINE !

НЕ ЗАБУДУ !

М ПОНАД 7,000,000 ЗНИЩЕНО ГОЛОДОМ - ОНА СУД МОСКВУ

Український Конгресовий Комітет
в Америці

FAMINE-HOLOCAUST in UKRAINE 1932-1933
Organized by Moscow
SEVEN MILLION DIED

This year the United Nations General Assembly and World Court have passed resolutions condemning the Russian Government for the famine in Ukraine. The resolutions were passed by a vote of 121 to 12. The United Nations General Assembly has also passed a resolution calling for an international commission to investigate the famine in Ukraine. The United Nations General Assembly has also passed a resolution calling for an international commission to investigate the famine in Ukraine.

FAMINE IN UKRAINE
The Resolution H RES 319
of the General Assembly of the United Nations
of 1946

NEW YORK CITY
UNITED NATIONS OFFICE AT LONDON
OF THE UNITED NATIONS

The United Nations General Assembly has passed a resolution calling for an international commission to investigate the famine in Ukraine. The United Nations General Assembly has also passed a resolution calling for an international commission to investigate the famine in Ukraine.

Congressional Record
The Tragedy of the Ukrainian Nation
GENOCIDE CONVENTION
MASSACRE
VINNYTSA

Congressional Record
The Tragedy of the Ukrainian Nation
THE HUNGER OF UKRAINE

Додаток 48

Фотографії. 1953 р.. Cleveland, Ohio. Український музей-архів у Клівленді.

